

8. การสำรวจความคิดเห็นชาวบ้าน

ทีมวิจัยได้ทำการสำรวจความคิดเห็นของชาวบ้านที่มีต่อระบบแลกเปลี่ยนจำนวน 4 ราย ดังนี้

8.1 นางเจ้सारอ

8.1.1 ข้อมูลทั่วไป

นางเจ้सारอ เป็นสมาชิกของกลุ่มกรงนก มีอาชีพหลัก คือ การทำหัวกรงนกและทำสวนยาง โดยมีแรงงานรับจ้างทั้งสองอาชีพ สำหรับการทำให้หัวกรงนกมีแรงงานรับจ้าง 4 คน โดยจ่ายค่าแรงเป็นเงินสดตามจำนวนชิ้นงานคือ หัวละ 6 บาท (ต้นทุนรวม 30 บาท ขาย 35 บาท) สามารถผลิตได้วันละ 50-100 หัว แหล่งที่รับซื้อมีทั้งร้านค้าภายในชุมชนและกลุ่มกรงนก นางเจ้सारอทำอาชีพนี้มาเป็นเวลา 5 ปี แล้ว วัตถุดิบที่ใช้ส่วนใหญ่ซื้อจากร้านค้าชุมชนโดยการซื้อเชื่อ นอกจากจะเป็นสมาชิกกลุ่มกรงนกแล้วยัง เป็นสมาชิกกลุ่มฅมปาณกิจด้วย สาเหตุที่เข้ากลุ่มเพราะอยากให้ความร่วมมือกับชุมชน สิ่งที่คาดหวังจากการเป็นสมาชิกกลุ่มคือเงินปันผลจากสหกรณ์ และการรับซื้อผลผลิตทั้งหมดของกลุ่ม

8.1.2 ข้อมูลเรื่องการแลกเปลี่ยน

ปัจจุบันนางเจ้सारอ มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนคือ การขอสินเชื่อจากกลุ่มเพื่อนำมาซื้อวัสดุก่อสร้างในการสร้างบ้านใหม่ โดย แลกหัวกรงนก จำนวน 1,250 หัว กับวัสดุก่อสร้างมูลค่า 39,000 บาท นางเจ้सारอมีความเห็นว่าการให้สินเชื่อในลักษณะนี้มีประโยชน์ เพราะไม่ต้องชำระคืนเป็นเงินสดและไม่ต้องไปเป็นหนี้สินที่อื่น

8.1.3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน

นางเจ้सारอมีความเห็นว่าชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่สมาชิกให้ความร่วมมือกับกิจกรรมของส่วนรวม การมีกิจกรรมร่วมกันจะช่วยสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งมากขึ้น สภาพชุมชนที่เป็นอยู่ขณะนี้คิดว่ามีความเข้มแข็งแล้ว เพราะกลุ่มมีส่วนช่วยในการพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็ง โดยเฉพาะในเรื่องของการสนับสนุน โรงเรียนสอนศาสนาของเด็กในวันเสาร์- อาทิตย์ ซึ่งเมื่อก่อนมีการตั้งโรงเรียนศาสนาแล้วแต่ล้มไป เพราะผู้ปกครองไม่จ่ายค่าเรียน มีการพยายามจัดอีกแต่ไม่สำเร็จ แต่เมื่อกลุ่มเข้ามาสนับสนุนโดยการจ่ายค่าเรียนให้กับลูกหลานของสมาชิก จึงทำให้สามารถดำเนินการอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้กลุ่มยังมีสวัสดิการให้กับชุมชนในเรื่องของเงินชากัดด้วย ดังนั้น จึงเห็นว่าระบบน่าจะมีความยั่งยืน

8.2 คุณวา

8.2.1 ข้อมูลทั่วไป

วาเป็นนักเรียนชั้น ปวช. 3 อายุ 18 ปี เป็นแรงงานรับจ้างของกลุ่มกรรณก แต่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม เริ่มมาทำงานที่กลุ่มตั้งแต่อยู่ชั้น ม.2 สาเหตุที่เข้ามาทำเพราะว่าง และเพื่อนชวนมาทำคอนแรกมานั่งคุยกับเพื่อน หลังจากนั้นก็เริ่มทำด้วย เพื่อนในกลุ่มที่ทำงานมีประมาณ 7-8 คน บางคนประกอบบางคนเย็บผ้าคลุม โดยใช้เวลาในช่วงเย็นหลังเลิกเรียน ได้รับค่าแรงในการประกอบใบละ 5-8 บาทแล้วแต่ชนิดของกรร ในหนึ่งวันสามารถประกอบได้เฉลี่ยคนละประมาณ 20-30 ใบ

8.2.2 ข้อมูลเรื่องการแลกเปลี่ยน

ส่วนใหญ่วาจะรับค่าแรงเป็นเงินสด แต่ก็บบ้างครั้งก็ซื้อของในร้านค้าชุมชนเป็นเงินเชื่อ เมื่อถึงงวดการจ่ายค่าแรง ก็สามารถที่จะหักค่าแรงกับสินค้าที่ซื้อไปได้ทันที วามีความเห็นว่ ระบบแลกเปลี่ยนมีประโยชน์ในด้านของการที่ไม่ต้องใช้เงินสด

8.2.3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน

วาคิดว่าสภาพของชุมชนที่เป็นอยู่ขณะนี้ชุมชนเข้มแข็งเพราะมีคนคิดขยายเศรษคคคคคค ชาวบ้านไม่ค่อยมีหนี้สิน ทุกคนมีอาชีพหลักและอาชีพเสริม เด็กๆ มีงานทำ กลุ่มมีส่วนช่วยให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง โดยการสนับสนุนเยาวชนด้านกีฬา สร้างความสัมพันธ์ ความสามัคคีขึ้นในชุมชน นอกจากนี้กลุ่มยังทำให้คนเกิดแรงจูงใจที่จะผลิตมากขึ้น เนื่องจากการประกันราคากรรณกให้แก่สมาชิก

8.3 นางคอดีเยาะ

8.3.1 ข้อมูลทั่วไป

นางคอดีเยาะ เป็นแม่บ้าน อายุ 48 ปี เป็นสมาชิกกลุ่มกรรณกที่ให้ความร่วมมือกับกลุ่มอย่างมาก เข้าร่วมทุกกิจกรรมของกลุ่ม นางคอดีเยาะประกอบอาชีพทำกรรณกมาตั้งแต่ยังไม่มีerk ก่อตั้งกลุ่ม สาเหตุที่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเนื่องจากมีความสะดวกสบายและแน่นอนในการขายกรรณก เพราะกลุ่มรับซื้อกรรณก ไม่ต้องออกไปขายที่ตลาด ในหนึ่งสัปดาห์สามารถผลิตกรรณกได้ประมาณ 10-15 ลูก ซึ่งกลุ่มรับซื้อในราคาลูกละ 90 บาท

8.3.2 ข้อมูลเรื่องการแลกเปลี่ยน

ในการขายกรรณกให้กลุ่ม นางคอดีเยาะแลกเป็นสินค้าในร้านค้าชุมชนหรือวัดฤดูคิบบางส่วน และรับเป็นเงินสดบางส่วน ในบางครั้งส่งกรรณกเพื่อหักคบบนนี้ที่ได้ซื้อเชื่อไว้ นางคอดีเยาะ มีความเห็นว่ระบบแลกเปลี่ยนมีประโยชน์ คือ ในขณะที่ยังไม่มีเงินสดก็สามารถที่จะซื้อสินค้าจากร้านค้าชุมชนก่อนได้

8.3.3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน

นางคอดีเยาะ คิดว่าชุมชนนี้เป็นชุมชนเข้มแข็ง เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่มีงานทำ มีความสัมพันธ์มากขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการส่งเสริมของกลุ่มให้เกิดการผลิตเพิ่มขึ้นและคิดว่าความเข้มแข็งนี้จะมีที่ยั่งยืน เพราะมีคณะกรรมการที่ทำงานดี

8.4 นายดาปอ หมิงหมะ

8.3.1 ข้อมูลทั่วไป

นายดาปอเป็นประธานกลุ่มผู้ผลิตกรรنگและหัวกรรنگ มีอาชีพหลัก คือการทำกรรنگ ทั้งครอบครัวผลิตกรรنگได้สัปดาห์ละ 40 ใบ เพราะมีลูกหลายคน

8.3.2 ข้อมูลเรื่องการแลกเปลี่ยน

แนวคิดของการมีระบบแลกเปลี่ยนคือ ต้องการให้คนในชุมชนมีงานทำ จึงให้มีการแลกเปลี่ยนวัตถุดิบกับกรรنگโดยนำวัตถุดิบไปใช้ก่อนได้ และที่มีการให้สินเชื่อโดยการแลกเปลี่ยน ก็เพราะต้องการให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สะดวกสบายมากขึ้น นายดาปอมีความเห็นว่าระบบนี้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และจะมีความยั่งยืนต่อไป เพราะการเลี้ยงนกยังคงมีตลอดไปและมีแนวโน้มที่จะขยายตลาดเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

8.3.3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน

นายดาปอคิดว่าชุมชนในขณะนี้มีความเข้มแข็ง เพราะชาวบ้านมีงานทำตลอดเวลา มีเงินใช้ ไม่มีใครขาดเงิน

8.3.4 ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มกรรنگ

ในขณะนี้ถึงแม้ว่าการบริหารจัดการในกลุ่มจะเป็นไปได้ด้วยดี แต่ก็ยังมีเรื่องที่ยังต้องปรับปรุงอีก คือ กลุ่มยังไม่มีสถานที่ทำการที่เป็นของกลุ่ม ปัจจุบันกลุ่มต้องเช่าตึกแถวเพื่อดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ร้านค้าชุมชน และโกดังสินค้า ทำให้มีค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ จึงต้องการที่จะมีที่ดินเพื่อสร้างที่ทำการกลุ่ม ก็จะสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายไปได้มาก ส่วนปัญหาเรื่องสมาชิกก็มีบ้าง เช่น สมาชิกบางส่วนไม่ไว้วางใจคณะกรรมการ ไม่เข้าในระบบกลุ่มออมทรัพย์และร้านค้าชุมชน จึงทำให้สมาชิกบางส่วนต้องการถอนหุ้นออกไป แต่กลุ่มก็มีแนวทางแก้ปัญหา คือ พยายามไม่ให้มีการถอนหุ้นแต่ให้สมาชิกที่ต้องการถอนหุ้นนั้นขายหุ้นให้กับสมาชิกคนอื่น หรือขายให้กับคนที่ต้องการเข้าเป็นสมาชิกใหม่ เพื่อแก้ไขปัญหาเงินที่จะต้องไหลออกจากกลุ่ม

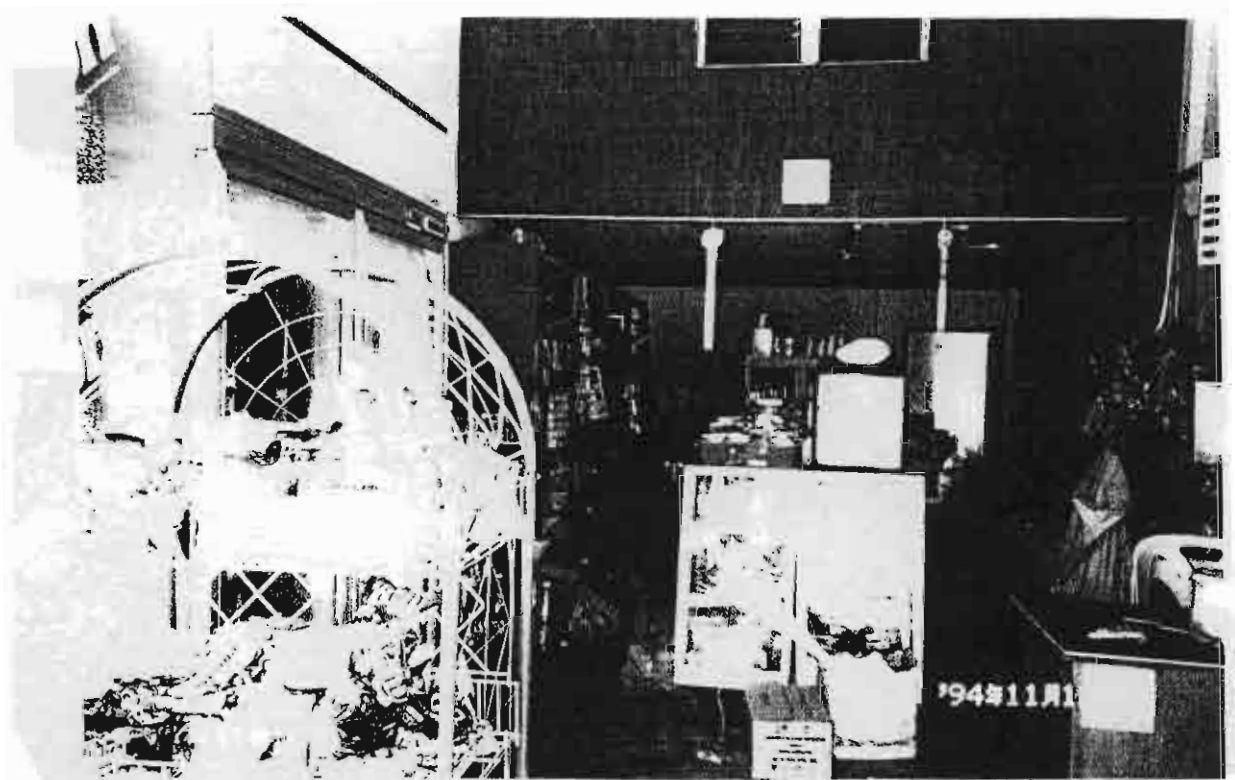
8.5 ผู้อำนวยการโรงเรียนคาดึกา (ศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมประจำมัสยิด สอ.ล.หุด ดิน)

โรงเรียนคาดึกาเป็นเรียนสอนจริยธรรม ให้แก่เด็กในชุมชนในทุกวันเสาร์และวันอาทิตย์ เด็กที่เข้าเรียนมีอายุ 6-12 ปี ซึ่งมีค่าใช้จ่ายเดือนละ 20บาท/คน ครูที่สอนเป็นอาสาสมัครในชุมชน ไม่มีค่าตอบแทน มีครู 5 คน ผู้บริหาร 2 คน ปัจจุบัน มีนักเรียน 130 คน ในแต่ละเดือนโรงเรียนเก็บค่าเล่าเรียนจากผู้ปกครองของเด็กทั้งหมดได้ประมาณ 1000 บาท/เดือน ซึ่งไม่พอต่อการบริหารจัดการ กลุ่มกรงนกจึงได้เข้าสนับสนุนโดยจ่ายเป็นค่าเล่าเรียนของลูกหลานของสมาชิกกลุ่มกรงนกจำนวน 20 คน กลุ่มเริ่มเข้ามาสนับสนุนได้ 3 ปีแล้ว กลุ่มมีส่วนช่วยโรงเรียนอย่างมาก

เอกสารแนบ

ที่ทำการกลุ่ม

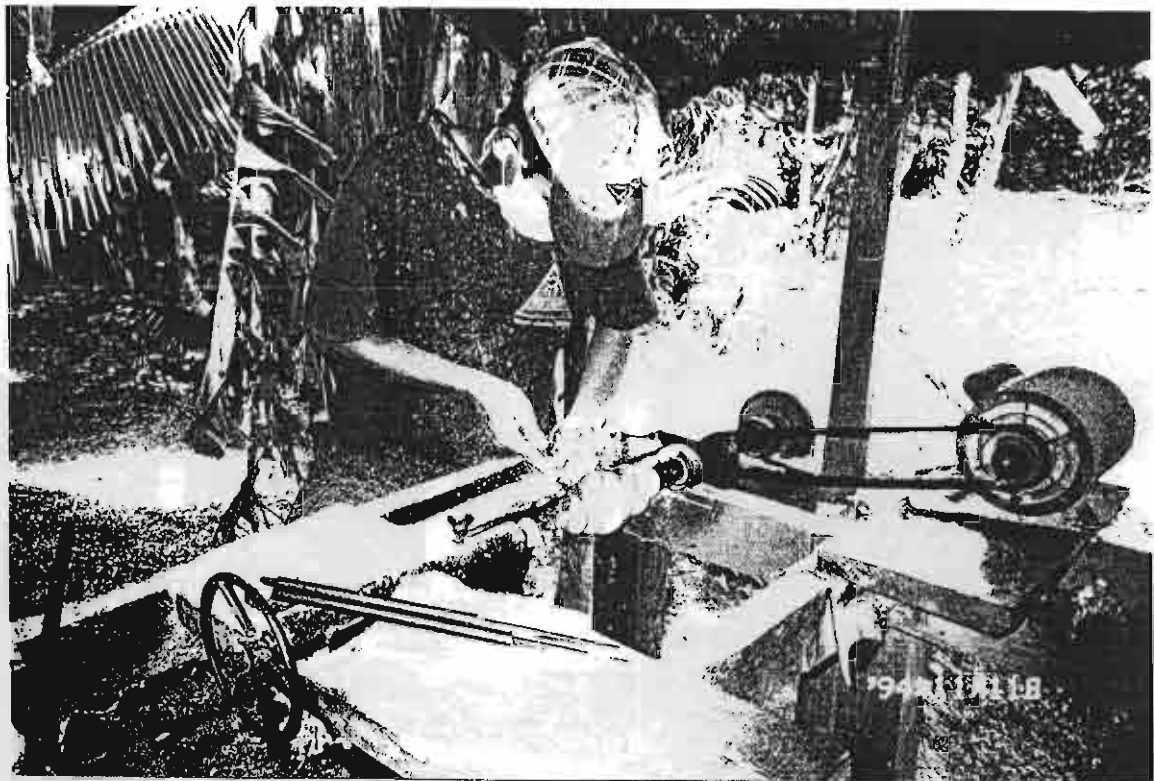
ร้านที่ชุมชน

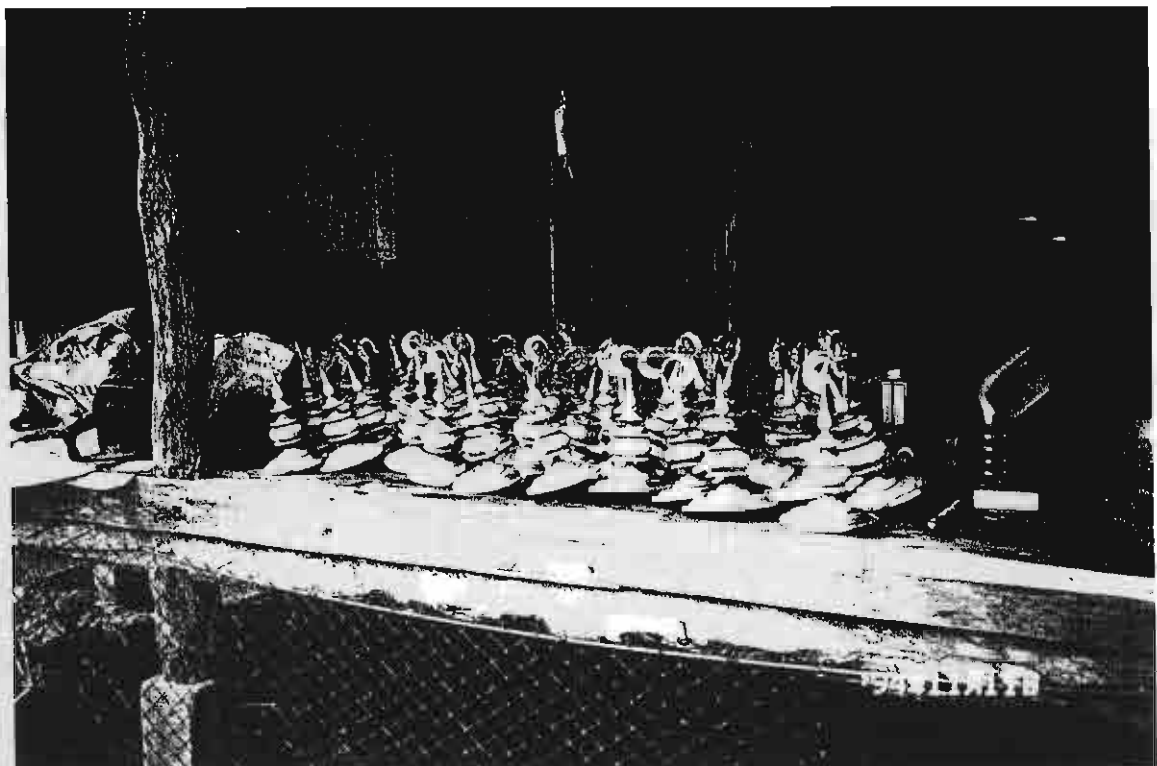
การทำกรงนก

กรงนกที่สมเจกผลิตส่งให้กลุ่ม.

การทำหัวกรรนก

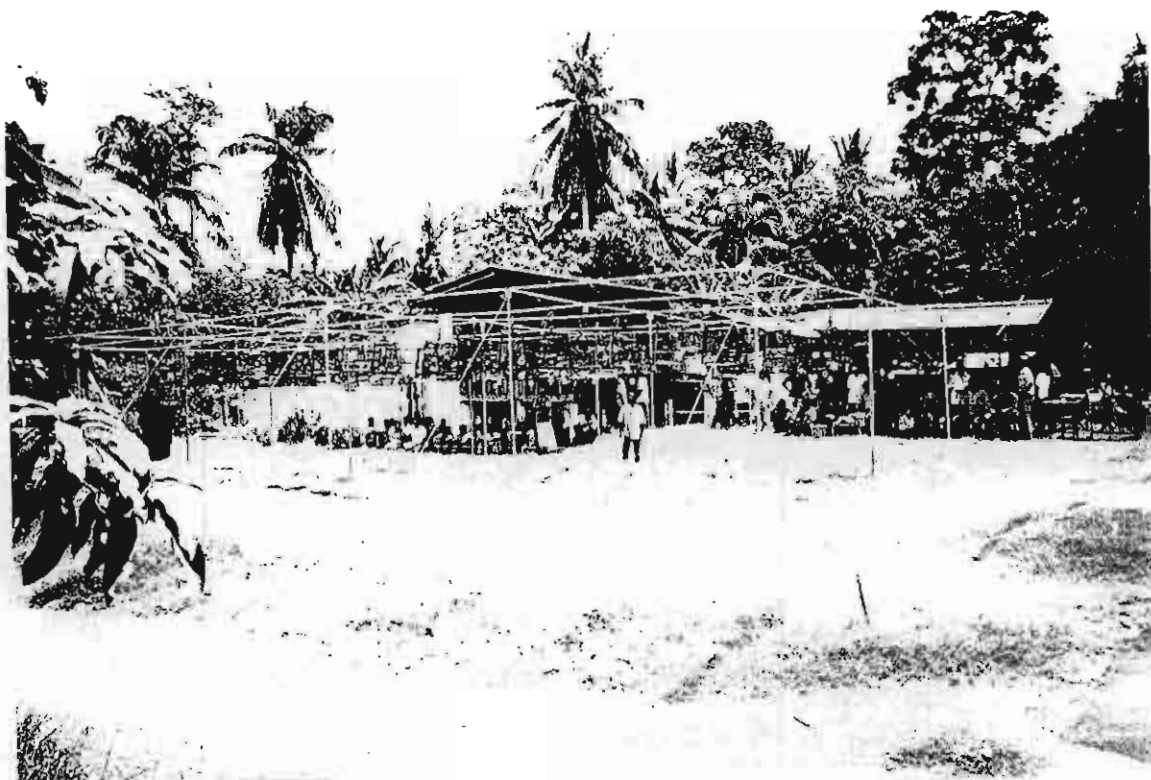
หัวกรรนกที่สมเด็จผลิตส่งไปให้กลุ่ม

บ้านใหม่ของสมาชิกที่นำหัวกรงนกมาแลกกับวัสดุก่อสร้าง

บ้านใหม่ - บ้านเก่า

กิจกรรมการแข่งขันกีฬา

โรงเรียนศาสนาที่กลุ่มสนับสนุน

ตัวอย่างบัญชีของกลุ่มกรรณก

สมุดซื้อ

วัน เดือน ปี	จำนวน ชิ้น	รายจ่าย	จำนวนเงิน (บาท)	
			เชื่อ	สด
24 ก.พ. 46	10	จ่ายค่ากรรณกให้ สมชาย (จ่ายเป็นข้าวสาร คิดเป็นเงิน) <u>อธิบาย</u> กลุ่มซื้อกรรณกจากนายสมชาย (สมาชิก) เป็นจำนวนเงิน 180 บาท รับเป็น ข้าวสารแทนเงิน		180

สมุดขาย

วัน เดือน ปี	จำนวน ชิ้น	รายรับ	จำนวนเงิน	
			เชื่อ	สด
26 ก.พ. 46		ส่งกรรณก ให้ร้านสุขฤ รับค่ากรรณกจากร้านสุขฤ เป็นลูกดืม คิด เป็นเงิน <u>อธิบาย</u> ขายกรรณกให้ร้านสุขฤ (ร้านค้าภายนอก ชุมชน) เป็นจำนวนเงิน 2500 บาท รับเป็นลูกดืม คิดเป็นเงิน 1200 บาท และยังคงค้างอีก 1300 บาท	1300	1200

รายงานกรณีศึกษา
เครือข่าย เพื่อน เลี้ยว เกล็ด

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยและพัฒนา
ระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง

เสนอต่อ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

โดย
นายเรือง พุดทะพันธ์

เครือข่าย “เพื่อน เลี้ยว เกล็ด”

1. ความเป็นมา

1.1 ได้พบเพื่อน

ปลายปี 2542 คณะกรรมการร่วมพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน หรือ “คพช.” ได้กำเนิดขึ้นภายใต้ความร่วมมือขององค์กรต่างๆทั้งภาครัฐ และเอกชน รวมตัวกันเป็นอาสาสมัคร ดำเนินกิจกรรมในรูปแบบของการมีส่วนร่วม ของเครือข่ายชุมชนทั่วประเทศ โดยมีการประชุมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

ภายใต้วัตถุประสงค์

- เพื่อสนับสนุนเครือข่ายทางด้านเศรษฐกิจในระดับจังหวัดที่มีอยู่แล้ว ให้เป็นแม่ข่ายหลักในการประสานงาน และเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจชุมชนสำหรับเครือข่ายย่อยและสมาชิกในชุมชน

- เพื่อประสานเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งในระดับอำเภอ และระดับจังหวัด ให้เกิดการร่วมมือกันระดับประเทศ

- เพื่อเป็นเวทีประชาคมที่เปิดให้ทุกฝ่ายทั้งราชการ รัฐวิสาหกิจ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ชุมชน องค์กรทุนและเครือข่ายต่างๆ ร่วมมือกันสนับสนุนความเข้มแข็งเศรษฐกิจชุมชน และชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

ขอบเขตงานที่คณะกรรมการร่วมพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน(คพช.)ดำเนินการอยู่นั้น ยังไม่ครอบคลุมทุกเครือข่าย แต่เครือข่ายที่เข้าร่วมก็กระจายตัวอยู่ครบทุกภาคของประเทศ ประกอบด้วย

เครือข่ายสินค้าชุมชน จังหวัดนครราชสีมา	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
เครือข่ายสินค้าชุมชน จังหวัดสุโขทัย	ภาคเหนือตอนล่าง
เครือข่ายสินค้าชุมชน จังหวัดนครศรีธรรมราช	ภาคใต้ตอนบน
เครือข่ายสินค้าชุมชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ภาคกลาง
เครือข่ายสินค้าชุมชน จังหวัดสุพรรณบุรี	ภาคกลาง
เครือข่ายสินค้าชุมชน จังหวัดสมุทรปราการ	ปริมณฑล
เครือข่ายสินค้าชุมชน จังหวัดสระแก้ว	ภาคตะวันออก
เครือข่ายสินค้าชุมชน จังหวัดกรุงเทพมหานคร	

รวมทั้งองค์กรภาครัฐ และเอกชนอีกหลายหน่วยงาน ที่ร่วมกันประชุมอย่างต่อเนื่อง โดยมีกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม เป็นผู้ให้การสนับสนุน

1.2 ได้เพื่อนร่วมคิด

จากการประชุมอย่างต่อเนื่องของคณะกรรมการร่วมพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน(คพช.)ก็ได้มีกิจกรรมเกิดขึ้นหลายอย่าง เช่น มีการแบ่งกลุ่มรับผิดชอบออกเป็นฝ่ายๆดังต่อไปนี้

- 1.2.1 กลุ่มพัฒนาการผลิต หน่วยงานหลักคือสมาคมการค้าส่งเสริมหัตถกรรมไทย ได้มีการลงไปที่กลุ่มชาวบ้าน โดยเน้นกลุ่มหัตถกรรมจักสาน
- 1.2.2 กลุ่มการตลาดและประชาสัมพันธ์ หน่วยงานหลักคือ บริษัทบางจากปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน)
- 1.2.3 กลุ่มข้อมูลและระบบข้อมูล หน่วยงานหลักคือสำนักงานกองทุนเพื่อสังคมและยูคอม
- 1.2.4 กลุ่มฝึกอบรม หน่วยงานหลักคือสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล
- 1.2.5 กลุ่มงานวิจัย หน่วยงานหลักคือสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย
- 1.2.6 เลขานุการร่วม หน่วยงานหลักคือสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม

ข้อสังเกต

จะเห็นได้ว่าแต่ละกลุ่มกิจกรรมผู้รับผิดชอบหลักจะเป็นหน่วยงาน จากภาครัฐ กึ่งรัฐ และองค์กรเอกชน เป็นผู้กำหนดและขับเคลื่อนโดยมีฐานคือ เครือข่าย กลุ่มชาวบ้าน ซึ่งต่อมา นโยบายรัฐก็ขับเคลื่อนเรื่องของ ภูมิปัญญาชาวบ้าน สินค้าชุมชน หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กองทุนหมู่บ้านและอีกอีกปีาทะ ทำให้บุคลากรจากหน่วยงานบางส่วน เริ่มขาดหายไป เพื่อปรับใช้นโยบายของรัฐ ตัวแทนจากเครือข่ายชุมชนบางคน บางจังหวัดก็หายไป ส่วนที่ยังเหลืออยู่ก็คิดกันว่า แล้วเราจะไปทางไหนดี เพราะหวังพึ่งคนอื่นคงไม่ทันการแน่

1.3 ได้เพื่อนรู้ใจ

เดือนธันวาคมปี 2543-2544 ได้เกิดศูนย์เรียนรู้และพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ที่ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของประเทศ

บทบาท ภารกิจ ของคณะกรรมการร่วมพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (คพช.) คือ

สนับสนุนเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน โดยเฉพาะด้านพัฒนาการผลิตและการตลาดสินค้าชุมชน

พัฒนาให้มีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดต่างๆ เพื่อเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน และช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาว

ประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานพหุภาคี ในการส่งเสริม สนับสนุน เครือข่ายชุมชนต่างๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

ประสานนโยบาย และงบประมาณจากหน่วยงานจากหน่วยงานท้องถิ่น และหน่วยงานระดับนโยบาย เพื่อสนับสนุนเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน

ข้อคิดเห็น

จะเห็นได้ว่าหลักคิดเน้นการให้ชุมชนพึ่งพาภายนอกทั้งด้านความรู้ ทรัพยากร และเงินทุน ถึงแม้ว่าจะเน้นคำพูด ชุมชนเข้มแข็ง

ช่วงนี้วิทยากรจากส่วนกลางก็จะลงไปให้ความรู้ แบบช่วยเหลือว่าตลาดอยู่ที่ไหน แหล่งเงินทุนมีที่ไหนบ้าง ผลได้อย่างไรให้ขายได้ สร้างมูลค่าเพิ่ม

ประกอบกับชุมชนฐานล่าง หน่วยงานของรัฐก็ลงขับเคลื่อน โดยเฉพาะเรื่องเงินทุน ทั้งให้เปล่า และให้กู้ เรื่องการตลาดก็เน้นการออกร้าน เป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งในส่วนกลาง กรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด ซึ่งจะจัดทุกจังหวัด แม้แต่ ศูนย์เรียนรู้และพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ในระยะหลังก็เป็นการให้กลุ่มชุมชนออกร้าน จำหน่ายสินค้า ทั้งนี้ได้รับงบประมาณจัดเอง และไปร่วมกับหน่วยงานอื่น บางครั้งชุมชนก็ขาดทุน บางครั้งก็พอมีกำไร

แต่สิ่งที่ตามมาคือ การแย่งกันออกร้าน การแข่งขันในเชิงธุรกิจ เพื่อให้ได้ซึ่งกำไรสูงสุด ถึงขั้นนี้เรื่องบาดหมาง และแตกแยก จะตามมา จนที่สุดจะสิ้นสุดความเป็นเพื่อน

แต่ยังมีตัวแทนเครือข่ายชุมชนอีกหลายเครือข่าย ที่คิดต่างออกไปจากนี้ เช่น ตัวแทนเครือข่ายนครศรีธรรมราช จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดกรุงเทพมหานครบางเครือข่าย และอีกหลายจังหวัดที่คิดว่า การร่วมออกร้านจำหน่ายสินค้า เป็นครั้งคราวคงไม่ยั่งยืน ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือเผื่อแผ่ คงไม่มีในสังคมที่แก่งแย่งแข่งขัน

หลายเครือข่าย เริ่มคิดถึงการแลกเปลี่ยนระหว่างเครือข่าย ในเรื่องของสินค้าบริโภคที่จำเป็น และเป็นผลผลิตของสมาชิก กลุ่ม เครือข่าย ในจังหวัดของตนเองที่มี และสามารถรวมได้ มาแลกเปลี่ยนกัน

ประกอบกับช่วงนั้นมีงบประมาณเสริมสร้างความเข้มแข็ง เครือข่าย จังหวัดละ 1 ล้านบาท ของสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ซึ่งเสนอขอโดย ศูนย์เรียนรู้และพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน หลายเครือข่ายคิดว่าน่าจะนำ งบประมาณส่วนนี้เป็นทุนนาร่อง ในการแลกเปลี่ยนสินค้า ระหว่างเครือข่าย และไม่ให้ทุนก้อนนี้หมดไป แต่ไม่ผ่านหลักการของกองทุนเพื่อสังคม ที่เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศึกษาอบรม เพื่อให้เกิดทุนทางสังคม เป็นอันว่าที่ชุมชนร่วมกันคิด ยังไม่บรรลุผล

1.4 เพื่อนใหม่ที่ค้นพบ

ประมาณปี 2544 ผู้เขียนได้มีโอกาส เป็นผู้ช่วยวิจัย ของ ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน ของโครงการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best practice) และการเปรียบเทียบเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชน(Benchmarking)โดยเป็นผู้ช่วยวิจัยภาคสนาม รับผิดชอบพื้นที่ภาคใต้ โดยมีเพื่อนๆ ที่ร่วมเป็นคณะกรรมการร่วมพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เป็นผู้ช่วยวิจัยด้วย โดยรับผิดชอบภาคที่ตนเองมีพื้นเพ และเป็นตัวแทนเครือข่ายอยู่ เช่น ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง กลุ่มที่เข้าร่วมโครงการประมาณ 300 กลุ่มทั่วประเทศ สำหรับภาคใต้ที่ลงพื้นที่ประมาณ 100 กว่ากลุ่ม แต่ที่ผ่านเกณฑ์คัดเลือกประมาณ 80 กว่ากลุ่ม ซึ่งเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชนหลายประเภท เช่น ประเภทหัตถกรรม ประเภทอาหาร ประเภทเครื่องนุ่งห่ม จากการลงพื้นที่แต่ละกลุ่มหลายๆ ครั้ง ทำให้เข้าใจสภาพของแต่ละกลุ่ม เป้าหมาย วัตถุประสงค์ จากการสัมภาษณ์ พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยเฉพาะการนำเอาหลักการเศรษฐกิจพอเพียง การไม่ทำลายทุน 4 ประการ มาปรับใช้กับกลุ่ม ทำให้รู้เจตนารมณ์ของแต่ละกลุ่มได้พอสมควร เมื่อพูดถึงแนวทางการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกลุ่ม เครือข่าย หลายกลุ่มหลายจังหวัดเห็นดีด้วย แต่ที่บอกว่าไม่มีความพร้อม และมองไม่เห็นทิศทางก็มีมาก

สำหรับเครือข่ายที่เห็นดีด้วย และร่วมกิจกรรม “เพื่อน เลี้ยว เกลอส” ในเวลาต่อมาคือ เครือข่ายจังหวัดกระบี่ เครือข่ายจังหวัดสงขลา และเครือข่ายจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดในตอนต่อไป

ข้อสังเกตกลุ่มธุรกิจชุมชน

กลุ่มธุรกิจชุมชนในภาคใต้ ก่อเกิดใน 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ

ก่อเกิดจากภายในของกลุ่มเอง และก่อเกิดเพราะหน่วยงานนโยบายรัฐ เป็นผู้ปลุกกระแสให้เกิด

กลุ่มในลักษณะแรก สมาชิกจะมีการออมทรัพย์ มีการรวมหุ้น ร่วมกันบริหารจัดการ บางกลุ่มมีร้านค้าชุมชนเป็นของกลุ่มเอง และมีกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกหลายๆ อย่าง มีเงินกองทุนเป็นของกลุ่มเอง

สำหรับกลุ่มประเภทที่ 2 จะต่างกับประเภทแรก เช่น สมาชิกไม่มีการออม บริหารจัดการแบบพึ่งรัฐ ต้องการเงินสนับสนุนจากที่อื่น มีความคิดหวังพึ่งสูง ขาดความเชื่อมั่นในศักยภาพตนเอง

ปี 2545-2546 ผู้เขียนยังได้เป็นผู้ช่วยวิจัย ในโครงการวิจัยเรื่องระบบแลกเปลี่ยนชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง ซึ่งสอดคล้อง และประยุกต์ ใช้ได้กับโครงการแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน สามารถเสริมซึ่งกัน และกันได้ โครงการนี้ช่วยเอื้อให้เครือข่าย เพื่อน เลี้ยว เกลอส ได้พบปะแลกเปลี่ยนความคิด และขับเคลื่อนไปได้อีกขั้นหนึ่ง คือ การร่วมทำ

2. ในความหมายเป็นเพื่อน เสี่ยว เกลอส

สังคมไทยในอดีต เป็นสังคมเกษตร พึ่งพิงอยู่กับธรรมชาติ คนในสังคมอยู่กันอย่างเครือญาติ คอยช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเอื้ออาทรต่อกัน ของคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นประเพณี หรือวัฒนธรรมก็สอดคล้อง กับวิถีชีวิต และการดำรงอยู่ มีความผูกพันกับธรรมชาติ อย่างยกย่องนับถือ เช่น เชื่อว่าแม่น้ำลำธารมีบุญคุณต่อชีวิต จะไม่ทำให้มันสกปรก มีพิธีขอขมาพระคุณพระแม่คงคา มีพิธีไหว้เจ้าป่าเจ้าเขา เพราะเชื่อว่าปกป้องรักษาต้นไม้ มีพิธีบุญด้อมข้าวของชาวอีสาน มีพิธีไหว้เจ้าที่พระแม่ธรณี แม่โพสพของชนชาวนาทางภาคใต้ มีพิธีแห่นางแมวขอฟ้าขอฝน หรือแม้กระทั่งพิธีพระราชพิธีจรดมงคลแรกนาขวัญ นั้นหมายถึง การมีวิถีชีวิตพึ่งพิงธรรมชาติ ไม่ทำลายธรรมชาติ และยังคงเคารพนับถือธรรมชาติ ที่ต้องกล่าวเรื่องนี้เสียยาว เพราะเห็นว่าเดี๋ยวนี้ คนนอกจากจะไม่เคารพธรรมชาติ และไม่คิดถึงบุญคุณแล้ว ยังกลับทำลายธรรมชาติ

โลกยุคโลกาภิวัตน์ ให้ความสำคัญกับเทคโนโลยี พึ่งเทคโนโลยีจนคิดว่า สำคัญกว่าธรรมชาติ

ประเพณี พิธีกรรม เป็นสื่อให้คนในชุมชน มาร่วมกิจกรรมในทางที่ดี มีความเชื่อว่าจะทำให้ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติอยู่เย็นเป็นสุข

การลงแขกลงแรงร่วมกัน เป็นวัฒนธรรมที่สื่อถึงการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในชุมชน และโยงใยไปถึงต่างชุมชน เช่น

2.1 เกลอสเขาเกลอส

คำว่า “เกลอส” ของคนภาคใต้ หมายถึงคน 2 คนมีความสนิทสนม รักใคร่ ผูกพันอย่างลึกซึ้งขนาดลูกจะสอนให้เรียก พ่อเกลอส แม่เกลอส ทั้ง 2 ครอบครัวจะมีความผูกพันห่วงใย และจะช่วยเหลือเหมือนคนในครอบครัวเดียวกัน รักใคร่กลมเกลียว เหมือนญาติพี่น้อง

คำว่าเกลอสเขาเกลอส มีเรื่องเล่าว่ามีคน 2 คน คนหนึ่งอยู่บริเวณภูเขา มีอาชีพทำสวนผลไม้ คนหนึ่งอยู่ริมทะเล มีอาชีพประมง เกลอสที่อยู่ภูเขา ก็จะนำผลไม้ไปให้กับเกลอส และเกลอสที่อยู่ริมทะเลก็จะนำอาหารทะเลมาให้เกลอส นี่คือการแลกเปลี่ยนระหว่างเกลอสเขาเกลอส ในปัจจุบันนี้ก็ยังคงความเป็นเกลอสอยู่ในสังคมชนบท

2.2 การผูกเสี่ยว

ผู้เขียนได้มีโอกาสรับรู้เรื่องนายฮ้อย จากชาวบ้านที่หมู่บ้านน้ำชาย ตำบลค้อวัง อำเภอค้อวัง จังหวัดยโสธร ซึ่งพื้นที่แถบนี้คือบริเวณหนึ่งของทุ่งกุลาร้องไห้ เมื่อก่อนเป็นทุ่งโล่งไม่มีต้นไม้ สภาพพื้นที่เป็นทุ่งหญ้า แห้งแล้ง กันดาร มีการเลี้ยงวัว ควาย สุกร ไว้ใช้งาน เป็นอาหาร และขายบางส่วน เมื่อต้องการจะขายสัตว์เลี้ยง ก็ได้ออกลงมาขายแถวจังหวัดนครราชสีมา บางครั้งก็เลยมาถึงปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ด้วยการเดินเท้ามา คนที่ได้ออวัว ควายลงมาชาวบ้านเรียก นายฮ้อย

การเดินทางไกลก็จะมาพักค้างคืนเป็นระยะๆ จะมีการผูกเสี่ยวกันเอาไว้ เพื่อจะได้พักพิงและช่วยเหลือยามเดือดร้อน ฟังพากันได้

จะเห็นได้ว่าความเป็นเสี่ยว และความเป็นเกลอ จะมีความหมายเหมือนกัน มีที่มาเหมือนกัน คือการผูกเสี่ยว ผูกเกลอ

2.3 ความเป็นเพื่อน

เพื่อน ในที่นี้หมายถึง การคบกันเป็นเพื่อน เมื่อคนๆหนึ่งรู้สึกถูกชะตา อธิษาศัย คุยตรงกัน รู้สึกมีความรัก ผูกพัน หวังดีต่อกัน และถึงขั้นคบกันเป็นเพื่อน นั้นหมายถึง การช่วยเหลือเกื้อกูล ร่วมทุกข์ร่วมสุข เพราะฉะนั้น “เพื่อน เสี่ยว เกลอ” ในความหมายนี้ ไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ซึ่งกันและกันอย่างเดียว

แต่หมายถึงการมีวิถีชีวิตร่วมกัน มีการดูแลแก้ปัญหา ช่วยเหลือเกื้อกูล ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน ระหว่างชุมชน ที่มี เพื่อน เสี่ยว เกลอ เราอยู่

และเมื่อเราเป็นกัลยาณมิตรกันแล้ว ร่วมรับรู้สารทุกข์สุขดิบกันแล้ว และรู้ว่าตอนนี้พวกเรา มีปัญหาร่วมกัน เราจะมีวิธีแก้ และเริ่มแก้ปัญหาอย่างไร ศึกษารายละเอียดได้จากบทต่อไป ในบทบาทและภารกิจ ของ เพื่อน เสี่ยว เกลอ

3. เป้าหมาย วัตถุประสงค์ วิธีการ

ในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งเงินมีบทบาทที่คนคิดว่าสำคัญที่สุด เพราะฉะนั้นคนจึงมุ่งแสวงหาเงิน คนมีโอกาסק็อบโกย กักตุน คนไม่มีโอกาסק็เดือดร้อน ขาดแคลน ส่งผลให้มีการแก่งแย่งแข่งขัน เห็นแก่ตัว และการทำลาย ทั้งทำลายมนุษย์ด้วยกัน และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

ถามว่า ณ วันนี้ ประเทศไทยก็ตกอยู่ในสภาพการณ์เช่นนี้ คนที่ยากจนอยู่แล้ว แต่กลับเพิ่มหนี้ขึ้นมาอีก คนที่มั่งมีอยู่แล้วต้องการมีเพิ่ม การแก่งแย่งแข่งขัน มีมากกว่าการเอื้ออาทร สายใย ความผูกพันในครอบครัว ในชุมชนลดน้อยถอยลง จนถึงขั้นต่างคนต่างอยู่ เอาเปรียบชิงดีชิงเด่น ซึ่งมีให้เห็นอยู่ตลอดเวลา ในสังคมไทยเดี๋ยวนี้

เมื่อทุกคนหรือแม้แต่คนไทยรัฐ ต้องการครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง ประเทศชาติอยู่รอด (พ้นปัญหาฟองสบู่แตก) น่าจะเริ่มจากเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเครือข่าย เพื่อน เสี่ยว เกลอมีขั้นตอนปฏิบัติดังนี้

3.1 หลักการในการดำเนินงาน

3.1.1 ร่วมวิถีชีวิต รู้สุขทุกข์ซึ่งกันและกัน

3.1.2 ช่วยเหลือเกื้อกูล ตั้งแต่ขั้นตอนการผลิต ถึงขั้นตอนการบริโภคอย่างครบวงจร

3.1.3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการผลิต และขั้นตอนจำหน่าย

- 3.1.4 ให้มีการลด ละ เลิก สารเคมีต่างๆ ที่เป็นอันตราย ต่อสิ่งมีชีวิต ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 3.1.5 ส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้
- 3.1.6 ขยายสมาชิกกลุ่มเครือข่าย เพื่อพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยใช้ฐานความเป็นเพื่อน เลี้ยว เกลต
- 3.1.7 ไม่เห็นกำไรมากจนทำให้เกิดความเดือดร้อนในสังคมโดยรวม

3.2 วัตถุประสงค์

- 3.2.1 เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเพื่อน เป็นเลี้ยว เป็นเกลอขึ้นในสังคม
- 3.2.2 จัดความสำคัญของขั้นตอนการผลิต การตลาด และบริโภค ครบวงจรอย่างมีคุณธรรม
- 3.2.3 ให้เกิดความรักสามัคคี ช่วยเหลือเอื้ออาทร ขึ้นในครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ
- 3.2.4 การเป็นเจ้าของร่วมกัน ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมดูแล ร่วมรับผลประโยชน์
- 3.2.5 ให้มีความปลอดภัย ปลอดภัยสารเคมี ตั้งแต่ขั้นตอนการผลิต การแปรรูปไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งมีชีวิต และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
- 3.2.6 ส่งเสริมแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมการผลิตเพื่อลดการนำเข้า ส่งเสริมการทำงานเพื่อเพิ่มรายได้
- 3.2.7 ขยายสมาชิกเพื่อรวบรวมและกระจายสินค้า ให้พอกับความต้องการของสมาชิก และความหลากหลายของผลผลิต
- 3.2.8 เน้นการพออยู่ พอกิน พอเพียง การแก้ปัญหาในการดำรงชีวิต ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัย ไม่เน้นกำไรที่เป็นเงินตรา จนเกิดความเดือดร้อน

3.3 ยุทธศาสตร์หลัก

- 3.3.1 การรื้อฟื้นสายใยความผูกพัน ในครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน
- 3.3.2 แลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกลุ่ม เครือข่ายทั้งภายใน และภายนอก อย่างมีคุณธรรม และเกิดความยั่งยืน
- 3.3.3 ให้เกิดจิตสำนึกร่วมรักสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ดูแลรักษา ทั้งทรัพยากรมนุษย์ และทรัพยากรธรรมชาติ
- 3.3.4 ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมดูแล ร่วมผลประโยชน์

3.4 เป้าหมายในการดำเนินงาน

- 3.4.1 ให้ชุมชนสามารถเชื่อมโยง แลกเปลี่ยน ผลผลิตโดยตรงต่อกันได้ โดยไม่ต้องกำหนดจากพ่อค้าคนกลางอย่างที่เป็นอย่างนี้ โดยมีความคิดจากต้นทุนที่แท้จริง
- 3.4.2 รื้อฟื้นสังคมที่ดิ่งมาลงกลับมา โดยเริ่มจากความเป็นเพื่อน เสี่ยว เกลต

3.5 วิธีการดำเนินงาน

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ในหลักการของเพื่อน เสี่ยว เกลต อาจใช้เวลานานพอสมควร กับสถานการณ์ในปัจจุบัน เพราะความจำเป็นเร่งด่วนในการแก้ปัญหาชีวิตประจำวันของแต่ละครอบครัว ซึ่งโดยมากจะมีหนี้สิน เพราะรายได้ไม่พอรายจ่าย หรือความล้มเหลวของอาชีพเกษตรกรรม ทั้งจากภัยธรรมชาติ และราคาพืชผลตกต่ำ เพราะไม่สามารถกำหนดราคาและตลาดเองได้ แนวทางที่จะแก้ปัญหานี้ได้ก็คือ ชุมชนที่มีการรวมกลุ่ม มีการจัดการร่วมกันอยู่แล้ว เป็นการนำร่อง โดยเริ่มจาก

- 3.5.1 กลุ่มมีการออมทรัพย์อยู่แล้ว หรือให้มีการออมทรัพย์
- 3.5.2 กลุ่ม/ชุมชนมีการผลิตร่วมกัน หรือสามารถรวบรวมผลผลิตได้ หรือสามารถร่วมหุ้นร่วมทำการผลิตได้
- 3.5.3 กลุ่มมีร้านค้าชุมชน หรือสามารถกระจายสินค้าได้

อธิบายความหมายเบื้องต้น เพิ่มเติม

กลุ่มมีการออมทรัพย์อยู่แล้ว หรือให้มีการออมทรัพย์

การออมทรัพย์จะทำให้กลุ่มมีทุนกองกลาง โดยมีสมาชิกร่วมกัน เป็นเจ้าของทุน ทำให้เกิดการร่วมในขั้นตอนการผลิตภายในกลุ่ม โดยไม่ต้องอาศัยทุนจากภายนอกเป็นหลัก และอาจจะร่วมทุนกับภายนอกได้ อีกอย่างหนึ่งคือ เป็นสื่อให้สมาชิกร่วมคิด ร่วมทำ เป็นการเชื่อมโยงสมาชิก

กลุ่ม/ชุมชนมีการผลิตร่วมกัน หรือสามารถรวบรวมผลผลิตได้

เป็นการง่ายขึ้นเพราะกลุ่มสามารถจัดการได้เลย ทั้งด้านราคาสินค้า และจำนวนหรือสามารถรวบรวมผลผลิตได้ ข้อนี้ถ้ากลุ่มมีการออมทรัพย์ ก็สามารถทำได้ง่ายขึ้น โดยไม่ต้องพึ่งเงินทุนจากภายนอก โดยควบคุมภายในชุมชนเป็นหลัก

กลุ่มมีร้านค้าชุมชน หรือสามารถกระจายสินค้าได้

ถ้ากลุ่มมีร้านค้าชุมชนอยู่แล้ว ก็สามารถสานต่อได้เลย ถ้ากลุ่มยังไม่มีร้านค้า ก็สามารถรวบรวมข้อมูลความต้องการของสมาชิก อาจจะใช้หลักการรวมซื้อ แล้วกระจายให้สมาชิกเลย

- 3.5.4 ให้กลุ่มสำรวจจัดทำข้อมูลสินค้า ที่กลุ่มผลิต หรือสามารถจะรวบรวมผลผลิตได้ทั้งปริมาณ และราคา ให้กลุ่มสำรวจความต้องการของสมาชิกที่จะต้องซื้อ หรือไม่มีในท้องถิ่น และสามารถกระจายได้พร้อมปริมาณ

- 3.5.5 ประสานระบบข้อมูลโดยเครือข่ายระดับจังหวัด และประสานข้อมูลระดับภาค
แล้วนำมาประสานที่ส่วนกลาง
- 3.5.6 ลงพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย
- 3.5.7 ใช้หลักการเพื่อน เลี้ยว เกลอส ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมดูแล ร่วมผลประโยชน์

อธิบายความหมายเบื้องหลัง เพิ่มเติม

- กลุ่มอาจจะทำแบบฟอร์มรับ-จ่ายครัวเรือนให้สมาชิกร่วมกันลงบันทึกประจำวัน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกัน
- ข้อมูลรับ-จ่ายครัวเรือน อาจนำไปสู่การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ หรือเพิ่มการผลิต หรือปรับเปลี่ยนการผลิต
- ระบบข้อมูล คือ การรู้เขารู้เรา เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกัน
- ผู้ประสานข้อมูล คือ กรรมการกลุ่ม กรรมการเครือข่าย ตัวแทนเครือข่าย
- ผู้ประสานงานกลาง คือ ตัวแทนจากเครือข่ายจังหวัดและภาค
- การลงกลุ่มเป้าหมาย เพื่อไปรู้จักหน้าค่าตา ได้ตามสารทุกข์สุกดิบ รู้จักประเพณี วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน เรียนรู้ร่วมกัน

4. กองทุน เพื่อน เลี้ยว เกลอส

จากการลงพื้นที่เครือข่ายเลี้ยว จังหวัดยโสธร และจังหวัดศรีสะเกษ ใน 2 ชุมชน คือ บ้านน้ำอ้อม ตำบลค้อวัง อำเภอก้อวัง จังหวัดยโสธร และชุมชนบ้านโนน ตำบลบ้านแซ้ว อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ได้รับรู้ปัญหาเหมือนกันว่า เกษตรกรที่นี่มีอาชีพทำนา ทำไร่พริก และหอม ไม่มีเงินทุนเป็นของตนเองเพื่อจะทำการผลิต ต้องกู้เงินจากภายนอกมาใช้ ก่อนทุกครั้งมีภาระเรื่องหนี้สิน จึงไม่สามารถกักตุนผลผลิตของตนเองไว้ได้ เพื่อรอราคา เกษตรกรไม่สามารถกำหนดราคาเองได้ และไม่มีตลาดเป็นของตนเอง เมื่อได้รับรู้ปัญหาของที่นี่แล้ว ที่อื่นก็น่าจะมีปัญหานี้เหมือนกัน จึงเกิดการร่วมคิด หาข้อสรุปร่วมกันว่า จะมีกองทุนกลางเพื่อแก้ปัญหานี้ โดยใช้หลักการระดมทุน จากเครือข่ายพวกเรา ก่อน ในลักษณะการร่วมหุ้น ซึ่งมีลักษณะขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.1 วัตถุประสงค์ของกองทุน เพื่อน เลี้ยว เกลอส

- 4.1.1 เพื่อเป็นสื่อเชื่อมร้อย สมาชิก กลุ่ม เครือข่าย
- 4.1.2 เป็นกองทุนเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันยามเดือดร้อน
- 4.1.3 เป็นสื่อให้เกิดกิจกรรมร่วม และส่งเสริมให้เกิดการผลิต การตลาดแบบครบวงจรอย่างมีคุณธรรม
- 4.1.4 เป็นสื่อให้เกิดการร่วมคิด ร่วมนำร่อง ร่วมดูแล ร่วมรับประโยชน์

4.1.5 เพื่อให้เกิดการซื้อขายแลกเปลี่ยน สินค้าระหว่างสมาชิก กลุ่ม เครือข่าย และบุคคลทั่วไป

4.1.6 เพื่อส่งเสริมการผลิต การแปรรูปที่ปลอดภัยและมี

4.1.7 เพื่อร่วมรักษา พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

4.1.8 เพื่อให้เกิดกองทุนสวัสดิการ

4.2 การบริหารจัดการกองทุน

4.2.1 ตั้งตัวแทนเปิดบัญชี 3 คน ซึ่งเป็นตัวแทนจากเครือข่าย

4.2.2 เบิกจ่าย 2 ใน 3 ตามมติที่ประชุมตัวแทนเครือข่าย ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

4.2.3 จัดทำระบบบัญชีที่สามารถชี้แจงตรวจสอบได้

4.2.4 ชี้แจงบัญชีในวาระการประชุม คณะกรรมการทำงาน และ หรือแจ้งเป็นหนังสือให้กลุ่มสมาชิก เครือข่าย ทราบตามความจำเป็น

4.3 กรอบกติกาในการจัดสรรกองทุน(ร่าง)

4.3.1 สมาชิกสามารถยืมกองทุนเพื่อน เลี้ยว เกล็ด ไปใช้ได้ตามวัตถุประสงค์ของกองทุน และผ่านการเห็นชอบของคณะกรรมการ ทำงานในลักษณะกองทุนร่วมหุ้น ร่วมทุน ไม่มีดอกเบี้ย

4.3.2 สมทบเข้ากองทุน ร้อยละ 5 หลังจากเกิด กำไรสุทธิ

4.3.3 มติกรรมการทำงาน ให้ใช้เงินกองทุน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ของกองทุน แต่ไม่ให้หมดไป เมื่อหักค่าบริหารจัดการแล้ว สมทบเข้ากองทุนทั้งหมด

4.3.4 จัดสรรตามความจำเป็น และเป็นจริง ตามวงเงินที่มีอยู่ และผ่านความเห็นชอบจาก คณะกรรมการการทำงานทุกครั้ง

4.4 การจัดสรรกำไรที่เกิด

เมื่อสิ้นปีงบประมาณ ผลกำไรที่สมาชิกสมทบ ร้อยละ 5 (ตามข้อ2) และดอกผลที่เกิดจากข้อ 3 ให้คิดเป็นร้อยละเต็ม และจัดสรรดังนี้

4.4.1 สมทบใช้ในการบริหารจัดการ ร้อยละ 60

4.4.2 สมทบกองทุนสวัสดิการ ร้อยละ 20

4.4.3 ปันผลสมาชิกผู้ถือหุ้น ร้อยละ 20

4.5 ที่มาของกองทุนตอนนี้ที่มี

เกิดจากการร่วมหุ้น ร่วมทุน ของเครือข่าย 4 เครือข่าย และองค์กรเอกชน 2 องค์กรดังนี้

4.5.1 เครือข่ายจังหวัดกรุงเทพมหานคร จำนวนเงิน หนึ่งหมื่นบาท

4.5.2 เครือข่ายจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวนเงิน หนึ่งหมื่นบาท

4.5.3 เครือข่ายจังหวัดเครือข่ายจังหวัดกระบี่ จำนวนเงิน หนึ่งหมื่นบาท

4.5.4 สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย
ในพระบรมราชูปถัมภ์ โดย ศ.ดร.อภิชาติ พันธุเสน จำนวนเงิน หนึ่งหมื่นบาท

4.5.6 องค์การสมาคมคุณพิพัฒน์ จำนวนเงิน หนึ่งหมื่นบาท

รวมเงินกองทุนที่มีขณะนี้ หกหมื่นบาทถ้วน

4.6 องค์ประกอบของคณะกรรมการการทำงาน

คณะกรรมการการทำงานมาจากตัวแทนเครือข่ายจังหวัดละ 2 คน โดยมีตัวแทนองค์กร
เอกชนเป็นที่ปรึกษา และเป็นกรรมการทำงานด้วย อย่างน้อย 1 คน แต่ไม่เกินองค์กรละ 2 คน

โดยจะแบ่งฝ่ายตามลักษณะงานดังนี้

4.6.1 ฝ่ายประสานงานภาคสนาม ทำหน้าที่ประสานงาน เก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ มายัง
ส่วนกลาง

4.6.2 ฝ่ายรวบรวมข้อมูล ระดับกลุ่ม เครือข่าย จังหวัด ภาค และส่วนกลาง

4.6.3 คนทำบัญชีส่วนกลาง /ฝ่ายตรวจสอบบัญชีกลาง

4.6.4 ฝ่ายประสานงานกลาง

4.6.5 คณะกรรมการทำงานกลาง

หมายเหตุ ขณะนี้บุคลากรคนหนึ่งสามารถรับผิดชอบ งานได้หลายอย่าง ตั้งแต่ระดับกลุ่ม
ระดับภาค โดยใช้หลักการร่วมกันทำ จะมีการวิจัย สรุป ประเมินผลทุกระดับ

4.7 บทบาท ภารกิจ ของคนทำงาน

ขับเคลื่อนขบวนการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย จากเล็กไปหาใหญ่ ตามขั้นตอนอย่างมีระบบ
โดยใช้หลัก เศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีคุณธรรม และมีจิตสำนึกสาธารณะเป็นที่ตั้ง คนทำงานควรมี
ท่วงทำนองในการรับใช้ ไม่เอาตนเองเป็นที่ตั้ง ยกย่องการใช้แรงงาน และมีส่วนร่วม ทำงานด้วย
ความตั้งใจ รู้จักเสียสละ

5. กลุ่มเป้าหมายและวิธีการที่กำลังดำเนินการอยู่

เมื่อมองจากภาพรวมของกลุ่มชุมชนเครือข่าย ทั้งประเทศขณะนี้ มีมากมายหลายที่มา
สภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่ ไม่เหมือนกัน ความต้องการก็แตกต่างกัน หากยังต่างคนต่างอยู่
ต่างคนต่างทำ ก็ยากที่จะบรรลุเป้าหมายได้

5.1 แนวคิดและปฏิบัติของเครือข่าย เพื่อน เสี่ยว เกลต ตอนนี้มี 2 แนวทางปฏิบัติคือ

5.1.1 ขับเคลื่อนภายใน

5.1.2 ประสานกับภายนอก

ขับเคลื่อนภายใน เช่น ถวายคำขวัญ เพิ่มรายได้สมาชิก โดยอาจนำข้อมูลรับ-จ่ายครัวเรือน

แล้วนำมาวิเคราะห์ สรุปผลร่วมกัน ว่าแต่ละครัวใช้จ่ายอะไรบ้าง จำนวนเท่าไร ในรอบ 1 เดือน รายรับอะไรบ้าง จำนวนเท่าใด ก็จะนำไปสู่การเพิ่มการผลิตเพื่อทดแทนการซื้อในครัวเรือน ใครผลิตอะไรบ้าง จำนวนเท่าใด ก็จะเป็นข้อมูลเพื่อนำไปสู่การรวมซื้อ รวมขายของกลุ่ม การร่วมหุ้น ร่วมทุน และร้านค้าของกลุ่ม ในรูปของการบริหารจัดการร่วมกัน ก็จะเกิดการรวมศูนย์ความคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันดูแล และร่วมกันรับผลประโยชน์ ในรูปแบบของการสร้างงาน

ประสานกับภายนอกกลุ่ม/ชุมชน เมื่อแต่ละกลุ่มรวบรวมข้อมูล และนำข้อมูลมา ประสานกัน ระดับจังหวัด ระดับภาค และส่วนกลางตามลำดับ

กองกลางที่ประสานความต้องการ ซื้อขายแลกเปลี่ยน ระหว่างกันได้ หรือกลุ่มประสานกัน ภายในกลุ่ม ภายในจังหวัดด้วยตนเอง หรือแต่ละจังหวัดในภาคเดียวกัน แล้วแต่ความสะดวกและ สอดคล้อง กิจกรรมก็จะร่วมกันตั้งแต่สมาชิก กลุ่ม เครือข่าย ระหว่างเครือข่าย อย่างครบวงจร ซึ่งจะง่ายที่จะนำไปสู่ กิจกรรมอื่นๆตามวัตถุประสงค์

5.2 กลุ่มเป้าหมายที่เริ่มดำเนินการตอนนี้

5.2.1 เครือข่ายกรุงเทพมหานคร กลุ่มสหกรณ์บริการเขตคลองเตย

5.2.2 เครือข่ายจังหวัดนครศรีธรรมราช มีกลุ่มสหกรณ์การหมู่บ้าน กลุ่มศูนย์เรียนรู้และพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

5.2.3 เครือข่ายสงขลา กลุ่มศูนย์เรียนรู้และพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

5.2.4 เครือข่ายจังหวัดกระบี่ กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน

5.2.5 เครือข่ายจังหวัดยโสธร กลุ่มชุมชน ตำบล ค้อวัง อำเภอ ค้อวัง จังหวัดยโสธร

5.2.6 เครือข่ายจังหวัดศรีสะเกษ กลุ่มโรงสีข้าวชุมชน ตำบล บ้านแซ่ อำเภอ อุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

5.3 ผลที่เกิดขึ้นแล้วบางส่วนในขบวนการ เพื่อน เลี้ยว เกล็ด

5.3.1 มีทุนที่เป็นคนร่วมขบวนการ

5.3.2 มีทุนที่เป็นเงินกองกลาง

5.3.3 มีระบบข้อมูลสินค้าที่จะซื้อขาย แลกเปลี่ยน และระบบการบริหารจัดการ

5.3.4 เริ่มซื้อขายข้าวสารระหว่างเครือข่ายจังหวัด สงขลา และกลุ่มโรงสีชุมชน ธนาคารหมู่บ้านตำนาน จังหวัดพัทลุง

5.3.5 ขยายปรับปรุงโรงเรือนอบแห้ง ด้วยพลังแสงอาทิตย์ เพื่อความเหมาะสมและ สอดคล้อง ของกลุ่มแปรรูปอาหารทะเล ธนาคารหมู่บ้านยางใหญ่ จังหวัด นครศรีธรรมราช และเตรียมการซื้อโรงสีข้าวขนาดเล็ก

5.3.6 เตรียมการซื้อเครื่องคั้นน้ำกะทิ ของเครือข่ายกรุงเทพมหานคร เพื่อการสร้างงาน และรองรับวัตถุดิบจากเครือข่ายสมาชิก

5.3.7 เตรียมนำเงินกองทุน ไปร่วมขั้นตอนการผลิต ข้าวของเครือข่ายจังหวัดชัยภูมิและ
จังหวัดศรีสะเกษ

5.4 จุดแข็ง-จุดอ่อน-โอกาส-อุปสรรค

จุดแข็ง	จุดอ่อน
1. เป็นการรวมตัวของชุมชนเอง บริหารจัดการ เอง 2. ทรัพยากรมีอยู่ในชุมชน 3. ชุมชนมีทุนอยู่แล้ว	1. ยังอยู่ในวงแคบ ยังไม่ครบวงจร 2. ยังไม่สามารถนำทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิด ประโยชน์สูงสุดได้ 3. ยังมีขีดจำกัดในการประสานทุนต่างมา ปรับใช้
โอกาส	อุปสรรค
1. ชุมชนเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภค 2. แผนพัฒนาชาติฉบับที่ 9 3. ความรู้สึกร่วมและเห็นว่าดีมีประโยชน์	1. เงื่อนไขในการประสาน ประชาสัมพันธ์ 2. ยังลงไม่ถึงชุมชน 3. ขีดจำกัดในการขยายผล

5.5 การสอดคล้อง ความจริง และนโยบาย

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ที่ต้องการให้ชุมชนรวมตัวเป็นกัน
เป็น เครือข่าย เพื่อต้องการเชื่อมโยงคนในชุมชนมาแก้ปัญหาชุมชนร่วมกัน เน้นการให้เกิดทุนทาง
สังคม สร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยเน้นการพัฒนาจากฐานล่าง

นโยบายรัฐก็สอดคล้อง และขนานรับกับความต้องการของชุมชน โดยเน้นการสร้างชุมชน
เข้มแข็ง แก้ไขปัญหาความยากจน

ประเด็นที่ศึกษามา รวมทั้งร่วมปฏิบัติกับเครือข่าย เพื่อน เลี้ยว เกล็ด ก็ตรงกัน จะต่างกัน
ตรงที่เครือข่าย เพื่อน เลี้ยว เกล็ด เป็นภาคประชาชนล้วนๆ ปัญหา อุปสรรคเลยมีมาก ในขั้นตอน
ปฏิบัติ ทั้งในเรื่องของความพร้อมของบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน การสื่อสาร การประชาสัมพันธ์
เพราะในช่วงนี้บุคลากรต้องใช้งบประมาณของตนเองขับเคลื่อน

6. สรุปประเด็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ประเด็นปัญหาที่สำคัญของเกษตรกรรายย่อย ซึ่งมีปริมาณเกินกว่าครึ่งของประชากรทั้ง
ประเทศ คือ ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำ เลยไม่ได้รวมศูนย์ทางความคิด ไม่มีการร่วมกันบริหาร
จัดการ เลยไม่มีพลังต่อรองจึงถูกเอาเปรียบจากผู้มีอำนาจเหนือกว่า

ปัญหาผลผลิตตกต่ำ ไม่มีตลาดรองรับที่แน่นอน และถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง

ปัญหาผู้บริโภคต้องซื้อสินค้าแพงกว่าความเป็นจริง และสินค้าไม่ปลอดภัยสารเคมี เกิดอันตรายต่อสิ่งมีชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติ

ปัญหาความยากจน ปัญหาการว่างงาน ปัญหาหนี้สิน ปัญหาครอบครัว นี่คือนั่นที่มีอยู่จริงในสังคม

หลายคนตระหนักถึงปัญหานี้ รัฐบาลหลายรัฐบาล รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พยายามแก้ปัญหาลดลงมา แต่รู้สึกรู้สีกว่ายิ่งแก้ก็ยิ่งเพิ่ม หรือว่าแก้ไม่ตรงจุดก็เป็นไปได้

จากการได้ร่วมศึกษาแนวทางแก้ปัญหาของเครือข่าย เพื่อน เลี้ยว เกลอส ซึ่งเกิดมาจากการรวมตัวของคนในชุมชน รวมกันเป็นกลุ่ม มีการออมทรัพย์ร่วมกัน มีการสร้างงานร่วมกัน มีการบริหารจัดการร่วมกัน อย่างเป็นระบบ บนหลักการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมดูแล ร่วมรับผลประโยชน์ ย่อมแสดงว่าชุมชน เริ่มร่วมกันแก้ปัญหา ของตนเองและชุมชนเอง

เมื่อศึกษาภาพภายในชุมชนของตนเองมีไม่มากพอที่จะแก้ปัญหา ซึ่งสลับซับซ้อน ในยุคโลกาภิวัตน์ได้ ก็ต้องหาเพื่อนร่วมแก้ ในรูปแบบการช่วยเหลือ แบ่งปันโดยอาศัยวิถีดั้งเดิมของชุมชน มาเป็นเครื่องมือ โดยการร่วมกันปลูกจิตสำนึก เศรษฐกิจพอเพียง เริ่มจากผลิตให้พออยู่พอกิน ไม่พยายามสร้างหนี้สินเพิ่ม รวมตัวเป็นกลุ่ม เครือข่าย เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน บนพื้นฐานของความเป็นเพื่อน เป็นเลี้ยว เป็นเกลอส ซึ่งเป็นคุณค่าดั้งเดิมของสังคมไทย

หลักการออมทรัพย์เพื่อเพิ่มการผลิต ก็เป็นสื่อให้คนในชุมชนมาพบปะ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน เกิดกองทุนในรูปแบบของการรวมหุ้น และการบริหารจัดการร่วมกัน เท่ากับเป็นการไม่เพิ่มหนี้ และมีการสร้างงานร่วมกัน เพื่อช่วยให้เพิ่มรายได้ในหลักการของการแบ่งปันอย่างยุติธรรม

เมื่อชุมชนเป็นได้เช่นนี้ความเข้มแข็งของชุมชนก็ย่อมเกิดขึ้นอย่างยั่งยืน และเมื่อชุมชนต่างมาร่วมมือกัน ตั้งแต่ระดับตำบล อำเภอ จังหวัด ภาค และระหว่างภาค ความเข้มแข็งก็เกิดขึ้นในระดับชาติได้

แต่ปัญหาของเครือข่าย เพื่อน เลี้ยว เกลอส ในระยะเริ่มแรกคือ การดำเนินการ เพราะบุคลากรมีขีดจำกัดในการดำเนินงาน ทำให้ขบวนการเดินช้า ยังไม่สามารถแก้ปัญหาที่เป็นรูปธรรมเด่นชัด เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกได้เท่าที่ควร

แต่อย่างน้อยการจุดประกายของเครือข่าย เพื่อน เลี้ยว เกลอส เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่ม เครือข่าย มีการร่วมกันคิด มีการร่วมกันทำ แบบแบ่งปันพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อจะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนอย่างยั่งยืน ทั้งในเรื่องสินค้า วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมและจิตสำนึก

แนวทางการแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน เพื่อจะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนในชุมชน และพัฒนาไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง แบบพอเพียง จะสำเร็จมากน้อยแค่ไหนต้องศึกษากันต่อไป

คิดว่ายังไม่สมบูรณ์เพียงพอในเวลาเดียวกันได้ ยังต้องการการเติมเต็มจากผู้ที่เกี่ยวข้องและเห็นด้วย

เอกสารแนบ

การแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนตามแนวคิดของ เพื่อน เลี้ยว เกลล

1. สามารถเป็นเครื่องมือ เป็นขั้นตอนให้เกิดการแลกเปลี่ยนชุมชนได้

ในสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งหลีกเลี่ยงโลกาภิวัตน์ และบริโคโนมตามความคิดทุนนิยมที่อยากให้เป็น ชุมชนทั้งในชนบทและชุมชนในเมือง ก็ได้รับผลนี้เท่าๆ กัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องหนี้สิน รายได้ไม่พอกับรายจ่าย การว่างงาน ยาเสพติด

เมื่อโครงสร้างของสังคมเปลี่ยนไป คนเห็นแก่ตัวมากขึ้น ต่างคนต่างอยู่ มีการแก่งแย่งแข่งขัน ถึงขั้นทำลายล้างซึ่งกันและกัน สายใยชุมชนขาดหายไปจนล่มสลาย ในเวลาอันสั้น ก็เป็นการยากที่จะให้คนหันมามีวิถีชีวิตแบบเดิมๆ ซึ่งมีการแลกเปลี่ยนแบ่งปัน โดยการไม่ใช้เงินเป็นสื่อ เพราะความเคยชินในระบบทุนนิยม ซึ่งมีเงินตราเป็นสื่อ คนลืมนึกไปว่าเมื่อก่อนเราไม่มีเงิน แต่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ อย่างมีความสุข ไม่เดือดร้อนเหมือนที่เป็นอยู่ในขณะนี้

ถ้าทุกคนหันมาคิดร่วมกันว่าทำให้เกิดปัญหาทุกวันนี้คือ เงินเป็นตัวการสำคัญ แล้วเราจะแก้ปัญหากันอย่างไร จะปฏิเสธเงินเสียทีเดียวก็คงเป็นไปได้ยาก เพราะยังต้องอาศัยอยู่ในสังคมนี้ ครั้นจะวิ่งหาเงินอย่างเดียวก็ไม่มีปัญญา

แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นทางออกที่ดีที่สุด ของสังคมไทย ตอนนี้ เครือข่ายเพื่อน เลี้ยว เกลล จึงนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติตามขั้นตอนดังนี้

1. สร้างความพออยู่พอกิน โดยส่งเสริมการผลิต ลดการซื้อจากภายนอก
2. รวมกลุ่มกันผลิต เพื่อบริโภค เหลือจึงแลกเปลี่ยน แบ่งปัน และขาย
3. มีการออมทรัพย์ร่วมกัน เพื่อเป็นทุนของตนเอง โดยไม่หวังพึ่งทุนภายนอก อันจะเป็นบ่อเกิดของหนี้สิน

4. เชื่อมร้อยเครือข่ายเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน ระหว่างเครือข่าย โดยใช้สินค้าชุมชนเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยน ตั้งแต่ระดับชุมชน และระหว่างชุมชน ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดในภาคผนวกที่ 2

2. ร้านค้าในชุมชนในความหมายของการแลกเปลี่ยน

ร้านค้าในชุมชนในที่นี้ตั้งขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อรวบรวมและกระจายสินค้าตั้งแต่ภายในชุมชน และระหว่างชุมชน โดยใช้ฐานข้อมูลสินค้าที่ตนเองมี และสินค้าที่ตนเองต้องการ เป็นหลัก หมายความว่า เมื่อแต่ละกลุ่มสำรวจข้อมูลได้ ก็จะนำข้อมูลมาประสานกัน ตั้งแต่ระดับกลุ่ม จังหวัด ภาค ระหว่างภาค โดยเน้นจากภายในสู่ภายนอก ตามลำดับ เพื่อลดค่าใช้จ่ายและส่งเสริมให้เกิดการผลิตภายในชุมชน ซื้อขาย แลกเปลี่ยนภายในชุมชนก่อน แล้วจึงขยายออก

2. เพื่อให้เกิดงานร่วม สร้างรายได้เสริม และลดรายจ่าย โดยให้สมาชิกมาร่วมหุ้น หรือเงินออมของสมาชิก มาทำการร่วมซื้อ และร่วมขาย ทำให้เกิดพลังต่อรอง ทั้งการซื้อและการจำหน่าย และสามารถลดพ้อค้าคนกลางได้ในที่สุด

3. ไม่เน้นการจำหน่ายแบบมีโกดังเก็บ เน้นการจำหน่ายแบบใช้ระบบข้อมูล คือ กลุ่มสำรวจความต้องการสมาชิก ว่าต้องการอะไรบ้าง จำนวนเท่าไร เป็นเงินเท่าไร กลุ่มรวบรวมข้อมูลแล้วรวมซื้อกับกลุ่ม เครือข่าย ซึ่งมีสินค้าที่ต้องการตรงกัน ประสานกัน อาจใช้ระบบซื้อ-ขาย หรือแลกเปลี่ยนแล้วแต่จะตกลงกัน ระบบนี้จะสามารถใช้ได้ ตั้งแต่กลุ่ม จังหวัด ภาค และส่วนกลาง เป็นการป้องกันการขาดทุน และเป็นเครื่องมือประสานความสัมพันธ์ระหว่างกัน หลักการสำคัญ คือ กลุ่มสามารถกำหนดสินค้าได้ สามารถหลีกเลี่ยงสินค้าฟุ่มเฟือยที่ไม่จำเป็น และสามารถส่งเสริมการผลิตให้ตรงกับความต้องการได้

4. สามารถควบคุมการผลิต ร่วมการผลิต และกำหนดราคาร่วมกันได้ โดยใช้ทุนกองกลางหรือร่วมหุ้น ไปร่วมขั้นตอนการผลิตก็จะเกิดการประกันราคา รับรองคุณภาพ มีตลาดแน่นอน และป้องกันการขาดทุนในขั้นตอนการผลิต และผู้บริโภคก็สามารถบริโภคได้ ในราคาที่เป็นธรรม และปลอดภัย

5. หลักการสำคัญที่สุด คือ ร้านค้าชุมชนทุกส่วนตั้งแต่กลุ่ม จังหวัด ภาค และส่วนกลาง ต้องไม่ค้ากำไร มีแต่ค่าการบริหารจัดการ ซึ่งเกิดขึ้นตามความเป็นจริง และรวมอยู่ในค่าบริหารจัดการ ซึ่งถือเป็นต้นทุน

รายงานกรณีศึกษา
เครือข่ายจังหวัดศรีสะเกษ

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยและพัฒนา
ระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง

เสนอต่อ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

โดย
นางสาวปัทมา ลาภขุ่มศรี
นายชาลิต กิจพิบูลย์

เครือข่ายจังหวัดศรีสะเกษ

1. บทนำ

1.1 ปัญหาและความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากความแตกต่างของทรัพยากร ความสามารถในการผลิต และความต้องการบริโภคสินค้า จึงทำให้ผู้ที่อยู่ต่างท้องถิ่นกันมีการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการซึ่งตนเองผลิตได้เกินความต้องการ กับสินค้าและบริการที่มีไม่เพียงพอต่อความต้องการในการบริโภคในท้องถิ่นของตนเอง การแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการนี้ทำให้มีสินค้าและบริการมาบริโภคมากขึ้น ในอดีตนั้นการแลกเปลี่ยนเป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างสิ่งของกับสิ่งของ ต่อมาได้มีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงจนกระทั่งมาเป็นการใช้เงินเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน

ประเทศไทยมีระบบเศรษฐกิจแบบเปิด คือมีการติดต่อทำธุรกรรมต่างๆ กับต่างประเทศ ซึ่งไทยมีส่วนของภาคการค้าระหว่างประเทศต่อ GDP เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ มาตรการด้านการค้าที่สำคัญมาตรการหนึ่งที่ประเทศไทยใช้เสริมการค้าระหว่างประเทศแบบปกติ คือมาตรการการค้าต่างตอบแทน (Counter Trade) ซึ่งเริ่มใช้ในปี 2524 และมีบทบาทมากขึ้นในปี 2536 มาตรการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยแก้ปัญหาขาดดุลการค้า และราคาสินค้าตกต่ำ โดยกำหนดให้การซื้อสินค้าจากต่างประเทศในวงเงินตั้งแต่ 500 ล้านบาทขึ้นไป จะต้องมีการเจรจาต่อรองให้มีการซื้อสินค้าไทยเป็นการตอบแทน (ชนิษา ชัยพลกุล, 2546)

ในปัจจุบันประเทศต่างๆ มีความพยายามที่จะเปิดตลาดการค้าให้เป็นการค้าเสรี มีการรวมกลุ่มทางการค้าเพื่อเอื้อประโยชน์และสร้างอำนาจต่อรองทางการค้า การแข่งขันทางการค้ารุนแรงขึ้น ประเทศไทยจึงมีความจำเป็นที่จะต้องแสวงหาช่องทางทางการส่งออกใหม่ๆ จึงเกิดแนวคิดในการนำระบบการค้าแบบหักบัญชี (Account Trade) ในการหารือในเวทีการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ 7 ซึ่งเป็นการพัฒนาแนวคิดของการค้าต่างตอบแทน โดยมุ่งหวังให้ประเทศในกลุ่มอาเซียนหันมาค้าขายและพึ่งกันเองในกลุ่มมากขึ้น เป็นการช่วยเพิ่มมูลค่าการค้าทั้งสองฝ่ายให้สูงขึ้นโดยไม่ต้องใช้เงินตราสกุลหลัก ลดความเสี่ยงทางการค้า และช่วยเพิ่มอำนาจในการต่อรองกับกลุ่มประเทศนอกภูมิภาค (ศูนย์วิจัยไทยพาณิชย์, มปป.)

สำหรับประเทศไทย มีการดำเนินการค้าแบบหักบัญชี โดยใช้รูปแบบของประเทศมาเลเซียเป็นต้นแบบ คือเป็นการค้าแบบหักบัญชีแบบ BPA (Bilateral Payment Agreement) กับประเทศต่างๆ ทั้งในและนอกกลุ่มอาเซียนรวม 12 ประเทศ โดยมีธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทยเป็นผู้รับผิดชอบ แต่ประเทศคู่ค้าส่วนใหญ่ยังอยู่ในขั้นตอนของการเจรจาจัดทำร่างสัญญา ยังไม่มีการ

ดำเนินการถึงขั้นตอนสิ้นสุด ยกเว้นประเทศมาเลเซียที่มีการเปิด L/C สั่งซื้อสินค้ามาแล้วรวม 5 ฉบับ (www.mfa.go.th)

ขณะเดียวกันในช่วงที่ผ่านมาเกษตรกรไทยประสบกับปัญหาราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบของพ่อค้าคนกลาง และเมื่อพิจารณาถึงทรัพยากรและความสามารถในการผลิตของประชากรในแต่ละภูมิภาคของประเทศจะพบว่า ในแต่ละภูมิภาคมีทรัพยากรและประชากรมีความชำนาญในการผลิตแตกต่างกันไป จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นจังหวัดที่ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงได้นำนโยบายการค้าแบบหักบัญชีมาปฏิบัติ โดยทำโครงการแลกเปลี่ยนสินค้าแบบหักบัญชี เพื่อเป็นการแก้ปัญหาความยากจน เพิ่มมูลค่าการค้า ลดภาระทางการเงิน ลดขั้นตอนการตลาด เพิ่มช่องทางการตลาด ไม่จำเป็นต้องชำระสินค้าเป็นเงินสด เกษตรกรได้รับความเป็นธรรม มีอำนาจในการต่อรองและสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยรวมกลุ่มกันขายในรูปแบบสหกรณ์ ในขั้นแรกมีสหกรณ์การเกษตรเข้าร่วมโครงการ 3 สหกรณ์คือ สหกรณ์การเกษตรเมืองศรีสะเกษ จำกัด สหกรณ์การเกษตรกัมพรลักษณ์ จำกัด สหกรณ์การเกษตรศรีกันทรารมย์ จำกัด ซึ่งคณะทำงานของจังหวัดศรีสะเกษได้เดินทางไปเจรจาแลกเปลี่ยนสินค้าโดยระบบหักบัญชีกับจังหวัดต่างๆ ที่มีสินค้าที่ต้องการ โดยจังหวัดศรีสะเกษมีผลผลิตข้าวหอมมะลิ หอมแดง พริก ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และมันสำปะหลัง และมีความต้องการลูกสุกร ปลา กุ้งแห้ง นมUHT โยเกิร์ต ปลาป่น หอยป่น มะพร้าว เส้นไหม มันเส้นสะอาด (สำนักงานสหกรณ์จังหวัดศรีสะเกษ, 2546)

การศึกษาโครงการแลกเปลี่ยนสินค้าโดยระบบหักบัญชีนี้มีประโยชน์ต่อโครงการวิจัยระบบแลกเปลี่ยนชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง เนื่องจากการแลกเปลี่ยนสินค้าโดยระบบหักบัญชีถือว่าเป็นกระบวนการในการแลกเปลี่ยนรูปแบบหนึ่งซึ่งอาจจะมีเงินตราเข้ามาเกี่ยวข้องหรือไม่ก็ได้ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงตัวโครงการวิจัยในระยะที่ 1 ซึ่งศึกษาการแลกเปลี่ยนภายในชุมชน และในอนาคตจะมีการขยายเป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนและระหว่างจังหวัด ดังนั้นจึงควรศึกษาประสบการณ์ของเครือข่ายจังหวัดศรีสะเกษเพื่อพัฒนารูปแบบการแลกเปลี่ยนที่มีพื้นฐานของชุมชน

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

12.1 เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานของโครงการแลกเปลี่ยนสินค้าโดยระบบหักบัญชีระหว่างจังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดเครือข่าย

1.2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการดำเนินงานโครงการแลกเปลี่ยนสินค้าโดยระบบหักบัญชี ภายใต้เครือข่ายจังหวัดศรีสะเกษ

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาการแลกเปลี่ยนสินค้าโดยระบบหักบัญชีระหว่างจังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดศรีสะเกษตั้งแต่ 31 พฤษภาคม 2545 ถึง 31 สิงหาคม 2546

จังหวัดศรีสะเกษในพื้นที่ได้แก่

- จังหวัดในภาคเหนือ คือ จังหวัดกำแพงเพชร
- จังหวัดในภาคกลาง คือ จังหวัดราชบุรี จังหวัดนครปฐม จังหวัดสระบุรี

จังหวัดนครสวรรค์

- จังหวัดในภาคใต้ คือ จังหวัดชุมพร จังหวัดระนอง จังหวัดพังงา

จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือจังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ

- จังหวัดในภาคตะวันออก คือจังหวัดชลบุรี จังหวัดตราด

1.4 วิธีการศึกษา

การศึกษาจะรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ คือ

1. เอกสารชั้นต้น เช่น รายงานโครงการแลกเปลี่ยนโดยระบบหักบัญชี รายงานเศรษฐกิจของฝ่ายวิจัย ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) รายงานเกี่ยวกับการค้าแบบหักบัญชีจากกระทรวงการค้าต่างประเทศ เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์ จะใช้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และสหกรณ์ เพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล จังหวัดที่ได้ดำเนินการสัมภาษณ์จะลึกลงได้แก่

- จังหวัดที่ทำข้อตกลงแล้วแต่ยังไม่ได้ดำเนินการแลกเปลี่ยน คือ จังหวัดชลบุรีและระนอง
- จังหวัดที่ดำเนินโครงการแล้ว คือ จังหวัดตราด จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดชุมพร และจังหวัดราชบุรี

1. การสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย

- การสนทนากลุ่มที่จังหวัดตราด ผู้เข้าร่วมสนทนาคือ สหกรณ์จังหวัดตราด

พาณิชย์จังหวัดตราด และพัฒนาการชุมชนจังหวัดตราด

- การสนทนากลุ่มที่สหกรณ์การเกษตรเมืองตราด

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

คาดว่าจะการศึกษาการแลกเปลี่ยน โดยระบบหักบัญชี ในเครือข่ายจังหวัดศรีสะเกษจะเป็น ประสพการณ์สำหรับการวิจัยและพัฒนาของระบบแลกเปลี่ยนระหว่างจังหวัดต่อไปในอนาคต

1.6 แนวคิดและทฤษฎี

การค้าต่างตอบแทน (Counter Trade) (ชนิยา ชัยพฤกษ์, 2546) เป็นวิธีปฏิบัติทางการค้าที่ ประเทศผู้ขายสินค้าให้คำมั่นในรูปแบบเงื่อนไขของการขายที่จะทำการตอบแทนด้วยการดำเนินการใดๆ อันจะเป็นการชดเชยหรือคืนกำไรให้กับผู้ซื้อ เพื่อเสริมการค้าปกติ แก้ปัญหาขาดดุลการค้า แก้ไขปัญหา กรณีเกิดราคาสินค้าตกต่ำ เพิ่มอำนาจต่อรอง และกระจายประเภทและขยายตลาดสินค้า การค้าต่างตอบแทนจะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราว กลไกจะแตกต่างกันไปตามกฎระเบียบและข้อกำหนดของแต่ละประเทศ ตามลักษณะของสินค้า และตามลำดับความสำคัญของคู่สัญญา

รูปแบบของการค้าต่างตอบแทนแบ่งได้เป็น

1. การแลกเปลี่ยนสินค้า (Barter Trade)
2. การใช้เงินตรา อาจทำข้อตกลงสองฝ่าย ใช้เครื่องมือทางการเงิน การสับเปลี่ยนทางการค้าโดยส่งสินค้าไปประเทศที่สาม และการซื้อกลับคืน
3. การค้าแบบ Offset คือการที่ผู้ส่งออกสินค้าเกี่ยวกับเทคโนโลยีขั้นสูงไปโดยใช้ ส่วนในการประกอบให้สำเร็จในประเทศผู้นำเข้า โดยการเข้าไปร่วมดำเนินการ เช่นร่วมลงทุน ร่วมกันผลิต อนุญาตให้ผลิต
4. การค้าแบบอื่นๆ เช่น การซื้อตอบแทน การหักบัญชี

ซึ่งประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่มีท่าทีไม่เห็นด้วยกับการค้าต่างตอบแทน เพราะเป็นประเทศ ผู้ขายสินค้าทุน และเห็นว่าการค้าต่างตอบแทนจะทำให้การค้าไม่เสรี แต่ก็ให้ความช่วยเหลือในกรณีที่ เอกชนของตนประสงค์จะทำการค้าต่างตอบแทน เช่น ตั้งหน่วยงานเพื่อให้คำปรึกษาแก่ผู้ส่งออก

สำหรับประเทศไทย ใช้การค้าต่างตอบแทนเป็นเครื่องมือในการที่ผลักดันสินค้าไทยไปขายยัง ต่างประเทศ เช่น ช่วงที่ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ และมีการตั้งคณะกรรมการการค้าต่างตอบแทนทำ หน้าที่เสนอแนะนโยบายเกี่ยวกับการค้าต่างตอบแทน

ผลดีของการค้าต่างตอบแทนก็คือ ช่วยสร้างมูลค่าการค้า ช่วยแก้ไขปัญหาคุลการค้า เสริมสร้างอำนาจซื้อ และสร้างตลาดส่งออก ช่วยจัดหาสินค้าเข้าที่จำเป็นและมีปริมาณเพียงพอ ระบายสินค้าที่มีปัญหาด้านการตลาด และช่วยสงวนเงินตราต่างประเทศ

ผลเสียของการค้าต่างตอบแทนก็คือ ประเทศคู่ค้าอาจขายสินค้าด้วยคุณภาพ อาจส่งผลต่อการค้าปกติ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการอาจสูงกว่าการค้าปกติ และทำให้การค้าจำกัดเฉพาะสองประเทศเท่านั้น

การค้าแบบหักบัญชี (Account Trade) (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย จำกัด, 2545) คือระบบการค้าที่คู่ค้าสองฝ่ายมีข้อตกลงกันในการซื้อขายสินค้าด้วยวิธีแลกเปลี่ยนสินค้าโดยทำเป็นสัญญา ยังไม่ต้องชำระเงินตามมูลค่าสินค้าโดยทันที คู่สัญญาต้องบันทึกลูกหนี้/เจ้าหนี้ แลกเปลี่ยนสินค้า มีระยะเวลาในการสรุปชำระหนี้ที่เป็นส่วนต่างของมูลค่าสินค้าที่แลกเปลี่ยนเป็นคราว ๆ ตามสัญญา จะชำระเป็นเงินหรือสินค้า หรือแลกเปลี่ยนสินค้าต่อไปตามสัญญา จนกว่าฝ่ายหนึ่งจะบอกเลิกสัญญา การค้าแบบหักบัญชีเป็นการพัฒนาระบบการค้าระหว่างประเทศรูปแบบใหม่ เป็นการขยายตลาดส่งออก ไม่จำเป็นต้องใช้เงินตราสกุลหลักชำระเงิน ซึ่งวิธีนี้รัฐบาลจะรับภาระความเสี่ยงในการทำธุรกรรมการค้าระหว่างประเทศเพื่อให้เกิดความมั่นใจระหว่างผู้ส่งออก และนำเข้าของไทยกับประเทศคู่ค้าเพราะต้องมีการเปิด L/C โดยธนาคารกลางหรือธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าค้าประกัน นอกจากนี้การค้าแบบหักบัญชียังช่วยให้ผู้ประกอบการลดภาระการเงิน และช่วยให้เงินสกุลท้องถิ่นมีเสถียรภาพมากขึ้นด้วย โดยขั้นตอนการค้าแบบหักบัญชีมีดังนี้

1. ประเทศผู้นำเข้าและผู้ส่งออกทำข้อตกลงซื้อขายสินค้าระหว่างกันโดยรัฐบาลดำเนินการ
2. เมื่อประเทศผู้ส่งออกส่งสินค้าแล้ว ประเทศผู้นำเข้าต้องชำระเงินกับธนาคารที่ตกลงกันไว้ในสัญญาเป็นเงินสกุลท้องถิ่น ขณะเดียวกันประเทศผู้ส่งออกต้องยอมรับเงินค่าสินค้าจากธนาคารเป็นเงินสกุลท้องถิ่นของตนด้วย
3. ธนาคารกลางหรือธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าของทั้งสองประเทศบันทึกบัญชีลูกหนี้/เจ้าหนี้แทนการโอนเงินตราต่างประเทศสกุลหนัก
4. เมื่อครบกำหนดเวลาหักบัญชีตามที่ตกลงกันไว้ ธนาคารของทั้งสองฝ่ายจะนำบัญชีมาหักกลบลบหนี้ โดยธนาคารประเทศที่มูลค่าสินค้าน้อยกว่า(ลูกหนี้) ต้องชำระเงินส่วนที่ขาดให้ธนาคารประเทศที่มีมูลค่ามากกว่า

เนื่องจากการค้าแบบหักบัญชีเป็นรูปแบบใหม่ รัฐบาลต้องเร่งทำความเข้าใจกับผู้ประกอบการ แยกบทบาทภาครัฐบาลกับเอกชนให้ชัดเจน ผู้ส่งออกอาจไม่ได้กำไรหรือขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยน

ควรระวังการทำงานซ้ำซ้อน ควรเลือกประเทศที่จะทำการค้าแบบหักบัญชีด้วย รวมทั้งรัฐบาลต้องส่งเสริมบริษัทการค้าระหว่างประเทศ

โครงการแลกเปลี่ยนสินค้าโดยระบบหักบัญชี จังหวัดศรีสะเกษ (สำนักงานสหกรณ์จังหวัดศรีสะเกษ, 2546) เกิดขึ้นเนื่องจากโครงการนี้มีประโยชน์คือ เป็นการเพิ่มช่องทางการตลาด ไม่ต้องชำระเงินสดกันทันที มีความเป็นธรรมด้านราคา ไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง เป็นการกระจายสินค้าไปตามแหล่งต่างๆ ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน โดยรวมกลุ่มกันขายแบบสหกรณ์ ในการดำเนินงาน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการการค้าขายแบบหักบัญชีขึ้น และการแลกเปลี่ยนแบบหักบัญชีมีขั้นตอนดังนี้

1. สำรวจสินค้าที่มีปริมาณ และคุณภาพเพียงพอที่จะทำการค้าเชิงธุรกิจได้
2. สำรวจความต้องการบริโภค วางแผนกระจายสินค้า ต้องมีปริมาณเพียงพอที่จะทำการค้าเชิงธุรกิจได้
3. เปรียบเทียบกับคู่ค้าในรายละเอียดของสินค้าและเงื่อนไขต่างๆ
4. ทำข้อตกลง
5. ส่งมอบสินค้า บันทึกบัญชี
6. กระจายสินค้าสู่สมาชิกหรือแหล่งจำหน่าย
7. หักชำระหนี้ที่เป็นส่วนต่างของมูลค่าตามข้อตกลงเช่น ชำระเป็นเงิน สินค้า หรือแลกเปลี่ยนต่อไป

นอกจากการแลกเปลี่ยนระหว่างจังหวัดแล้ว จังหวัดศรีสะเกษยังมีแนวคิดที่จะนำระบบนี้มาใช้ในการแลกเปลี่ยนสินค้าภายในจังหวัดทั้งระดับอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน มีการชักชวนเอกชนเข้าร่วมดำเนินการกับสหกรณ์การเกษตร และมีแนวคิดจะขยายผลเป็นการแลกเปลี่ยนบริการ เช่นการท่องเที่ยว (สำนักงานสหกรณ์จังหวัดศรีสะเกษ, 2546)

2. ผลการศึกษา

2.1 การก่อเกิดโครงการแลกเปลี่ยนสินค้าโดยระบบหักบัญชี (Account Trade)

โครงการแลกเปลี่ยนสินค้าในประเทศไทยเกิดขึ้นจากแนวคิดของผู้นำในระดับผู้กำหนดนโยบายของประเทศคือ ท่านนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร ที่เห็นว่าประเทศไทยมีผลผลิตทางการเกษตรหลายอย่างที่ประสบปัญหาด้านราคาเนื่องจากภาวะล้นตลาดภายในประเทศ เช่น ผลไม้ มันสำปะหลัง กาแฟ ผักสดและอื่นๆ สาเหตุสำคัญที่ส่งผลต่อภาวะล้นตลาดของผลผลิตที่พบประการหนึ่งคือ พ่อค้าคนกลางกดราคาและกลไกดตลาดไม่เอื้อในการลงทุน แต่หากนำวิธีการแลกเปลี่ยนโดยตรงกับสินค้าอีกประเภทหนึ่งของประเทศเพื่อนบ้านหรือประเทศที่มีความสัมพันธ์กับประเทศไทย ทำให้ลดขั้นตอนต่างๆ และลดค่าใช้จ่ายที่ต้องบวกเพิ่มลงในสินค้าทำให้สินค้ามีราคาที่ต่ำลงสามารถสู้กับสินค้าจากประเทศอื่นได้ อีกทั้งเป็นการขยายตลาดสินค้าไทยสู่ต่างประเทศอีกทางหนึ่งด้วย (สัมภาษณ์, เศรษฐา เกษมวนานิมิตร, 3 กันยายน 2546)

จากแนวคิดดังกล่าวได้เป็นต้นแบบให้จังหวัดศรีสะเกษโดยท่านผู้ว่าราชการจังหวัด สุจริต นันทมนตรี นำแนวคิดดังกล่าวมาปรับใช้ในจังหวัดศรีสะเกษเพื่อแก้ไขปัญหาผลผลิตทางการเกษตรมีราคาตกต่ำ เช่น ข้าวหอมมะลิ หอมแดง ในขณะเดียวกันจังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดทดลองในการนำระบบการบริหารระดับจังหวัดแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนา (CEO) ทำให้ผู้ว่าราชการจังหวัดต้องสร้างผลงานให้เป็นที่ยอมรับได้ต่อผู้บริหารและโครงการแลกเปลี่ยนสินค้าโดยระบบหักบัญชี (Account Trade) ถูกนำเสนอเป็นผลงานหนึ่งของระบบการบริหารจังหวัดแบบผู้ว่า CEO ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของท่านนายกรัฐมนตรี (สัมภาษณ์, เศรษฐา เกษมวนานิมิตร, 3 กันยายน 2546)

ก่อนหน้านี้โครงการนี้จะถูกหยิบยกมานำเสนอต่อท่านนายกรัฐมนตรีในการมาตรวจวัดและประเมินผลที่จังหวัดศรีสะเกษ เค้าวางของการแลกเปลี่ยนได้เกิดขึ้นก่อนล่วงหน้าแล้วโดยตัวจักรสำคัญของโครงการนี้คือ สหกรณ์จังหวัด คุณ เศรษฐา เกษมวนานิมิตร ได้เห็นการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชนในโฆษณาของบริษัทดีแทค ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชุมชนทางภาคใต้กับชุมชนในภาคอีสาน จึงเกิดความคิดขึ้นว่าชุมชนนั้นมีประชาชนแค่นิดหน่อยยังทำได้แต่จังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดที่ใหญ่น่าจะทำได้ ในเวลาต่อมาไม่กี่เดือนได้มีสมาชิกของกลุ่มสหกรณ์ในจังหวัดระนองได้มาติดต่อกับสหกรณ์เมืองจังหวัดศรีสะเกษเพื่อขอทำการแลกเปลี่ยนผลผลิตทางทะเลกับข้าวหอมมะลิของจังหวัดศรีสะเกษ ทางสหกรณ์เมืองศรีสะเกษได้นำกลุ่มสมาชิกของกลุ่มสหกรณ์จังหวัดระนองเข้าปรึกษาหารือกับ คุณ เศรษฐา เกษมวนานิมิตร เพื่อหาช่องทางในการแลกเปลี่ยนแต่ยังมิได้แลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน

หลังจากนั้นไม่กี่วันต่อมา ท่านนายกรัฐมนตรีได้เดินทางไปประเทศจีนและได้มีการกล่าวสุนทรพจน์ซึ่งมีการถ่ายทอดกลับมายังประเทศไทย ในการกล่าวสุนทรพจน์ครั้งนั้นท่านนายกรัฐมนตรีกล่าวถึงการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างรัฐกับรัฐและประโยชน์ของการแลกเปลี่ยน ในขณะเดียวกัน คุณ สุจริต นันทมนตรี ได้รับชมอยู่ที่ประเทศไทยด้วย วันรุ่งขึ้นท่านผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษได้พบกับ ท่านสภครณ์จังหวัดศรีสะเกษ จึงได้พูดคุยกันในเรื่องของการแลกเปลี่ยนสินค้าที่ท่านนายกรัฐมนตรีได้กล่าวสุนทรพจน์ไว้ จนเป็นโครงการแลกเปลี่ยนสินค้าโดยระบบหักบัญชีที่นำมาเสนอเป็นผลงานของโครงการจัดระบบบริหารราชการจังหวัดแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนา (ผู้ว่า CEO) จังหวัดศรีสะเกษในเวลาต่อมา

2.2 รูปแบบและการพัฒนารูปแบบของการแลกเปลี่ยนสินค้าโดยระบบหักบัญชี (Account Trade)

การแลกเปลี่ยนสินค้าแบบหักบัญชีที่จังหวัดศรีสะเกษนำมาใช้เป็นระบบการแลกเปลี่ยนสินค้าที่คู่แลกเปลี่ยนทั้ง 2 ฝ่ายมีข้อตกลงกันในการแลกเปลี่ยนโดยทำเป็นสัญญา โดยคู่สัญญาต้องบันทึกบัญชีลูกหนี้ / เจ้าหนี้ เมื่อมีการแลกเปลี่ยนสินค้า กำหนดระยะเวลาในการสรุปชำระหนี้ที่เป็นส่วนต่างของมูลค่าสินค้าที่แลกเปลี่ยนกันในแต่ละคราวตามสัญญา โดยจะชำระเป็นเงินหรือสินค้าตามสัญญา การแลกเปลี่ยนจะดำเนินต่อไปจนกว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะบอกเลิกสัญญา นี่ก็คือคุณลักษณะในการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างจังหวัดที่เกิดขึ้นจากแนวคิดของจังหวัดศรีสะเกษ

ขั้นตอนการดำเนินงานการแลกเปลี่ยนสินค้าโดยระบบหักบัญชี (Account Trade) ของจังหวัดศรีสะเกษมีขั้นตอนใหญ่ๆ 2 ขั้นตอนคือ (สัมภาษณ์, เฉลา เกษมวานานิมิตร, 3 กันยายน 2546)

2.2.1 ขั้นที่ 1 การจัดองค์กรรองรับโครงการ เมื่อได้มีการวางเค้าโครงของโครงการแล้วก็มีการประชุมปรึกษาหารือกันภายในจังหวัดเพื่อวางรูปแบบการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม โดยกำหนดให้มีผู้รับผิดชอบงานในแต่ละส่วนที่ชัดเจนดังนี้

1. แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อการแลกเปลี่ยนสินค้าแบบหักบัญชี จำนวน 2 คณะดังนี้

1.1 คณะกรรมการอำนวยการการแลกเปลี่ยนสินค้าแบบหักบัญชี ประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษเป็นประธาน และคณะผู้บริหารจังหวัดศรีสะเกษจำนวน 18 คน เป็นกรรมการ โดยมีหัวหน้าสำนักงานจังหวัดศรีสะเกษเป็นเลขานุการ มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย แนวทางปฏิบัติ อำนวยการแก้ไขปัญหาและสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ ในการดำเนินการ

1.2 คณะกรรมการบริหารระบบการแลกเปลี่ยนสินค้าแบบหักบัญชี จังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วย รองผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษเป็นประธานกรรมการ มีคณะกรรมการที่มาจากภาครัฐ

และภาคเอกชนจำนวน 22 คน โดยมีพาณิชย์จังหวัดเป็นเลขานุการ มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารและกำหนดแนวทางปฏิบัติตามระบบการแลกเปลี่ยนสินค้าแบบหักบัญชี ประสานงานกับภาครัฐและเอกชนในการดำเนินโครงการ รวมถึงการศึกษาหารูปแบบการดำเนินงานที่เหมาะสม กำกับดูแลการดำเนินงานเพื่อการบรรลุผลอย่างเป็นรูปธรรม

2. แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อการแลกเปลี่ยนสินค้าแบบหักบัญชีจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 4 คณะ ประกอบด้วย

2.1 คณะทำงานประชาสัมพันธ์สินค้าทางอิเล็กทรอนิกส์ มีพาณิชย์จังหวัดเป็นหัวหน้าคณะ มีภารกิจหลัก ในการรวบรวมข้อมูลสินค้าไว้ใน Web Page ที่จัดทำขึ้นและสร้างระบบเชื่อมโยงข้อมูลกับคณะทำงานฝ่ายต่างๆ รวมทั้งตลาดคู่แลกเปลี่ยนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.2 คณะทำงานกำหนดราคากลางของสินค้า มีพาณิชย์จังหวัดเป็นหัวหน้าคณะทำงาน มีภารกิจสำคัญอีกประการหนึ่งคือการรวบรวมข้อมูลราคาสินค้าที่จะมีการแลกเปลี่ยนสินค้าแบบหักบัญชี ทั้งสินค้าของจังหวัดศรีสะเกษและสินค้าของคู่สัญญา เพื่อเป็นข้อมูลประกอบในการกำหนดมูลค่ากลางในการแลกเปลี่ยนสินค้า

2.3 คณะทำงานบริการทางการเงิน มีคลังจังหวัดเป็นหัวหน้าคณะ มีภารกิจหลักในการอำนวยความสะดวกทางการเงินในการแลกเปลี่ยนสินค้าแบบหักบัญชี

2.4 คณะทำงานปฏิบัติการแลกเปลี่ยนสินค้า มีสหกรณ์จังหวัดเป็นหัวหน้าคณะทำงาน มีภารกิจหลักในการประสานให้มีการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน

เมื่อมีองค์กรที่รองรับโครงการแลกเปลี่ยนสินค้าเรียบร้อยแล้ว ผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษได้ส่งร่างสัญญาให้ทางอัยการสูงสุดได้พิจารณาร่างสัญญาดังกล่าวและได้ยกร่างสัญญาขึ้นใหม่เพื่อใช้ในการทำสัญญาระหว่างคู่ค้าหรือคู่ของการแลกเปลี่ยนสินค้า

2.2.2 ขั้นที่ 2 การดำเนินการแลกเปลี่ยนสินค้าแบบหักบัญชี

2.1 “ขั้นเตรียมตัวเจ้าบ่าว” จะมีการสำรวจผลิตภัณฑ์หรือผลิตผลในจังหวัดศรีสะเกษ ที่มีปริมาณและคุณภาพเพียงพอที่จะทำการแลกเปลี่ยนสินค้ากับจังหวัดอื่นได้

2.2 “ขั้นคู่ตัวเจ้าสาว” หรือ “โรคไขว้” จะเป็นการนัดหมายกับจังหวัดอื่นเพื่อพิจารณาสินค้าที่ต้องการที่จะแลกเปลี่ยนด้วยโดยคณะกรรมการอำนวยความสะดวกการแลกเปลี่ยนเป็นการศึกษาคุณสมบัติของสินค้าที่ต้องการแลกเปลี่ยนว่าคุณภาพ มาตรฐานและราคากลางอยู่ในระดับใดเป็นประโยชน์ในการเปรียบเทียบมูลค่าของสินค้าทั้ง 2 ฝ่าย ในระยะแรกของการออกโรคไขว้คณะกรรมการบริหารระบบการแลกเปลี่ยนสินค้าแบบหักบัญชีของจังหวัดศรีสะเกษจะเป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่

จังหวัดคู่แลกเปลี่ยนด้วยในเรื่องของการจัดทำ “โรคโชว์” ซึ่งจากการดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่าในแต่ละจังหวัดเริ่มมีความเข้าใจและเตรียมสินค้าเพื่อนำมาโชว์หรือแสดงให้ดูได้ดีขึ้นเป็นลำดับ

2.3 “เตรียมสินสอด ทองหมั้น” เมื่อคณะกรรมการอำนวยการแลกเปลี่ยนสินค้า คณะกรรมการบริหารระบบการแลกเปลี่ยนและคณะทำงานอื่นๆ ได้ออกไปแสดงสินค้ากับรับชมสินค้าที่พึงพอใจจากจังหวัดอื่นแล้วก็ร่วมกันตัดสินใจในการเลือกสินค้าที่ต้องการในการแลกเปลี่ยน หลังจากนั้นก็กลับมาสำรวจความต้องการทางด้านการอุปโภคและบริโภคของสมาชิกสหกรณ์ในจังหวัดศรีสะเกษหรือประชาชนในพื้นที่เพื่อการกระจายสินค้า หรือวางแผนในการกระจายสินค้าเมื่อรับสินค้ามาให้ได้อย่างรวดเร็วซึ่งก่อให้เกิดผลโดยตรงต่อการลดความเสียหายระหว่างการขนส่งและเพิ่มกำไรให้แก่สมาชิกของกลุ่มสหกรณ์ในจังหวัดศรีสะเกษ

2.4 “การชื้อหรือการหมั้น” จะมีการเจรจาตกลงกับคู่แลกเปลี่ยนที่หน่วยงานแต่ละหน่วยงานพึงพอใจในสินค้าของแต่ละฝ่ายในรายละเอียดของสินค้าที่จะแลกเปลี่ยนและเงื่อนไขต่างๆ พร้อมกับทำข้อตกลงโดยการลงนามในหนังสือสัญญาระหว่างคู่สัญญาของแต่ละหน่วยงานจากจังหวัดทั้ง 2 ฝ่าย เช่น สหกรณ์เมืองศรีสะเกษลงนามเป็นคู่แลกเปลี่ยนกับสหกรณ์เมืองระนอง สหกรณ์กันทรลักษณ์ของจังหวัดศรีสะเกษลงนามคู่กับสหกรณ์นอกน่านน้ำทะเลของจังหวัดระนอง เป็นต้น

2.5 “ส่งตัวคู่บ่าวสาวเข้าหอ” เป็นการส่งมอบสินค้าตามข้อ ตกลงที่ได้ลงนามกันไว้ โดยมีการจัดทำพิธีลงนามโดยผู้ว่าราชการจังหวัดของคู่สัญญามาเป็นผู้ลงนามทำสัญญาแลกเปลี่ยนระหว่างกัน

การแลกเปลี่ยนจะมีการบันทึกบัญชีเป็นลูกหนี้และเจ้าหนี้ในการแลกเปลี่ยนสินค้าตามสถานะที่เกิดในการแลกเปลี่ยน หลังจากนั้นหน่วยงานของแต่ละจังหวัดที่เป็นคู่แลกเปลี่ยนสินค้าจะกระจายสินค้าที่ได้แลกเปลี่ยนสู่สมาชิกหรือแหล่งจำหน่ายตามที่ได้ทำการสำรวจไว้

การหักชำระหนี้ที่เป็นส่วนต่างของมูลค่าตามข้อตกลงอาจเป็นการชำระโดยเงินสดหรือสินค้าในการแลกเปลี่ยนครั้งต่อไป

2.3 ผลลัพธ์ที่ได้จากการดำเนินการแลกเปลี่ยนสินค้า

จากการดำเนินโครงการการค้าแบบหักบัญชีในเครือข่ายจังหวัดศรีสะเกษที่ผ่านมา ผู้เกี่ยวข้อง กับโครงการได้ประเมินผลลัพธ์ในแง่บวกไว้ดังนี้ (สัมภาษณ์, เดชา เกษมวนานิมิตร และวิภา วิวรรัตน์, 3 กันยายน 2546)

2.3.1 เป็นการเพิ่มช่องทางการตลาด สินค้าที่จังหวัดศรีสะเกษมีคือข้าวหอมมะลิแต่ก่อนไม่เคยมีตลาดที่จังหวัดชุมพรหรือตราดเลย เมื่อนำเข้าสู่โครงการการแลกเปลี่ยนโดยสหกรณ์นำร่องซึ่งประกอบไปด้วย สหกรณ์การเกษตรเมืองศรีสะเกษ จำกัด สหกรณ์การเกษตรกันทรลักษณ์ จำกัด

สหกรณ์การเกษตรกันทรารมย์ จำกัด ทำให้ข้าวสารหอมมะลิของศรีสะเกษถูกนำไปจำหน่ายในพื้นที่ของกลุ่มแลกเปลี่ยน คือ สหกรณ์เมืองตราด จำกัด หรือชุมชนสหกรณ์จังหวัดชุมพรที่ได้นำเอาลูกสุกและมะพร้าวมาแลกกับข้าวหอมมะลิของศรีสะเกษทำให้ตลาดข้าวของศรีสะเกษเพิ่มมากขึ้นโดยไม่ต้องไปหาตลาดเองในพื้นที่จังหวัดชุมพร

2.3.2 การแลกเปลี่ยนแบบหักบัญชีไม่ต้องชำระเงินสดส่วนต่างในทันที จะทำการชำระในช่วงเวลาตามที่ทั้งคู่ได้ลงนามทำสัญญากันไว้ ทำให้แต่ละสหกรณ์หรือคู่ของการแลกเปลี่ยนไม่จำเป็นต้องจะร้องขอเงินมาชำระลดการเสียดอกเบี้ยจากการกู้จากสถาบันการเงินต่างๆ เนื่องจากในช่วงระยะเวลาที่กำหนดสินค้าที่แลกเปลี่ยนมาอาจถูกจำหน่ายจนกลายเป็นเงินก้อนหนึ่งที่ได้ผลกำไร โดยต้นทุนจะถูกชำระเป็นส่วนต่างที่ต้องจ่ายตามสัญญา

อีกกรณีหนึ่งอาจจะนำสินค้าที่คู่แลกเปลี่ยนสนใจส่งเป็นส่วนชำระในส่วนต่างที่เกิดในการแลกเปลี่ยนในครั้งแรกเป็นการทดแทนก็ได้ ทำให้เป็นการลดภาวะการกู้ยืมในภาคสาธารณะลงได้มาก

2.3.3 ประชาชนได้รับสินค้าที่มีคุณภาพและมีบริการรับรองจากแหล่งกระจายสินค้าของจังหวัดที่มีการดำเนินโครงการแลกเปลี่ยนสินค้า นอกจากนั้นยังมีความเป็นธรรมในด้านราคาเนื่องจากไม่ผ่านพ่อค้าคนกลางทำให้ราคาไม่ต้องบวกกับค่าใช้สอยต่างๆจนกลายเป็นราคาที่ผู้บริโภคจะต้องรับภาระในการจ่ายเมื่อซื้อสินค้านั้น

2.3.4 เป็นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในลักษณะการรวมกลุ่มกันขายแบบสหกรณ์ ในบางฤดูกาลสินค้าบางตัวอาจไม่มีในตลาด เช่น มะพร้าวบางฤดูอาจแพงและไม่ค่อยมีในตลาดทำให้สมาชิกของสหกรณ์ต้องร่วมมือกันในการรวบรวมมะพร้าวเพื่อนำไปแลกเปลี่ยนกับสินค้าประเภทอื่นๆ จากจังหวัดคู่สัญญาอันนำไปสู่การสนิทสนมกลมเกลียวจนกลายเป็นกลุ่มที่รวมกันได้อย่างเข้มแข็ง

2.4 ประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการและปัจจัยสนับสนุน

จากการศึกษาพบว่าโครงการแลกเปลี่ยนสินค้าในเครือข่ายจังหวัดศรีสะเกษ ถือได้ว่ามีประสิทธิภาพในระดับหนึ่ง ดังนี้

จังหวัดศรีสะเกษได้ดำเนินการออกโรดโชว์หรือเจรจากับจังหวัดต่างๆเพื่อหาข้อตกลงในการแลกเปลี่ยนกับจังหวัดต่างๆ จำนวน 4 รอบดังนี้

รอบที่ 1 ระหว่างวันที่ 24 – 28 มีนาคม 2545 ดำเนินการเจรจาที่จังหวัดนครปฐม, ราชบุรีและชุมพร ผลการเจรจามีดังนี้ (สัมภาษณ์,สหกรณ์จังหวัดศรีสะเกษ, 2546)

จังหวัดนครปฐม ร้านสหกรณ์เกษตรศาสตร์ จำกัด (วิทยาเขตกำแพงแสน) และร้านสหกรณ์ โรงเรียนการบินกำแพงแสน จำกัด จะซื้อข้าวสารหอมมะลิจาก สหกรณ์ในจังหวัดศรีสะเกษ สหกรณ์ละ 1 – 2 ตันต่อครั้ง

จังหวัดราชบุรี สหกรณ์โคนมจังหวัดราชบุรีต้องการมันเส้น กากนุ่น กากยางพารา ประมาณ 10,000 ตันต่อปีและสหกรณ์การเกษตรกันทรลักษ์ จำกัด ต้องการลูกสุกรจำนวน 200 ตัวจาก สหกรณ์ โคนมจังหวัดราชบุรี แต่นมที่จังหวัดศรีสะเกษต้องการนำไปให้เด็กในจังหวัดต้องทำการเจรจา กับ ตัวแทนการค้าเดิมหรือบริษัทล้อยักษ์ที่ได้รับสิทธิเป็นตัวแทนจำหน่ายและโควต้าของกลุ่ม ต่างๆในจังหวัดราชบุรี รอบการหักบัญชี 1 เดือน

จังหวัดระนอง สหกรณ์การเกษตรเมืองศรีสะเกษ จำกัด แลกข้าวสารกับอาหารทะเล ของสหกรณ์ประมงนอกน่านน้ำจังหวัดระนองโดยกำหนดให้เป็นการแลกเปลี่ยนระหว่าง ข้าวสาร ประมาณ 13 – 14 ตันต่อครั้ง กับ ปลา 8 ตันต่อครั้ง รอบการหักบัญชี 1 เดือน แลกข้าวสารประมาณ 13 – 14 ตันต่อครั้ง กับมะพร้าว 13 ตันต่อครั้ง รอบการหักบัญชี 1 เดือน

รอบที่ 2 วันที่ 23 เมษายน 2545 ที่จังหวัดระยอง โดยมีจังหวัดตราดเข้าร่วมเจรจาด้วย

จังหวัดระยอง สหกรณ์การเกษตรเมืองศรีสะเกษ จำกัด แลกข้าวหอมมะลิกับอาหาร ทะเล น้ำปลา ของสหกรณ์การเกษตรเมืองตราด จำกัด รอบการหักบัญชี 1 เดือน

รอบที่ 3 วันที่ 3 วันที่ 2 – 8 กันยายน 2545 ที่จังหวัดสระบุรี ราชบุรี พังงา สตูลและสงขลา

จังหวัดสระบุรี สหกรณ์การเกษตรกันทรลักษ์ จำกัด แลกข้าวหอมมะลิ 13 – 15 ตัน ต่อเที่ยว กับ ข้าวสารเสาไห้ ของสหกรณ์การเกษตรเสาไห้ จำกัด

สหกรณ์การเกษตรเมืองศรีสะเกษ จำกัด แลกข้าวสารหอมมะลิ 13 – 15 ตันต่อเที่ยว กับข้าวสาร เสาไห้ของสหกรณ์การเกษตรเมืองสระบุรี จำกัด 13 – 15 ตันต่อเที่ยว (เฉพาะเดือน ก.ย. – พ.ย. 2545 หลังจากนั้นจะเป็นข้าวเปลือกหอมมะลิประมาณ 2,000 ตันต่อปี)

สหกรณ์การเกษตรศรีกันทรารมย์ จำกัด ของจังหวัดศรีสะเกษ แลกข้าวสารหอมมะลิ 13 – 15 ตันต่อเที่ยว กับนม (นมโรงเรียน) ของร้านสหกรณ์ อสค. จำกัด ของจังหวัดสระบุรี

สหกรณ์การเกษตรศรีกันทรารมย์ จำกัด แลกข้าวหอมมะลิ 13 – 15 ตันต่อเที่ยว กับสุกรแม่พันธุ์ 60 ตัวและข้าวขาตาแห้ง 13 – 15 ตันต่อเที่ยวของชุมนุมสหกรณ์การเกษตรจังหวัด สระบุรีจำกัด รอบการหักบัญชี 1 เดือน

จังหวัดราชบุรี สหกรณ์การเกษตรกันทรลักษ์ จำกัด จังหวัดศรีสะเกษ แลกข้าวหอม มะลิ 13 – 15 ตันต่อเที่ยว กับโอ่งมังกร เกรด A 1,000 ใบ ของชุมนุมสหกรณ์จังหวัดราชบุรี จำกัด รอบการหักบัญชี 1 เดือน

สหกรณ์การเกษตรศรีกันทรารมย์ จำกัด จังหวัดศรีสะเกษ แลกข้าวสารหอมมะลิ 13 – 15 ตันต่อเที่ยว กับแม่พันธุ์สุกร 70 ตัวและพ่อพันธุ์สุกร 6 ตัว ของชุมนุมสหกรณ์จังหวัดราชบุรี จำกัด รอบการหักบัญชี 1 เดือน

สหกรณ์การเกษตรศรีกันทรารมย์ จำกัด จังหวัดศรีสะเกษ แลกข้าวสารหอมมะลิ 13 – 15 ตันต่อเที่ยว กับนมโรงเรียนของสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด รอบการหักบัญชี 1 เดือน

จังหวัดพังงา สหกรณ์การเกษตรเมืองศรีสะเกษ จำกัด แลกข้าวสารหอมมะลิ 20 ตัน กับ พันธุ์ยาง RRIM 600 50,000 ตัน และอาหารทะเลแห้ง ของสหกรณ์การเกษตรเมืองจังหวัดพังงา จำกัด รอบการหักบัญชี 1 เดือน

จังหวัดสตูล สหกรณ์การเกษตรกันทรลักษณ์ จำกัด จังหวัดศรีสะเกษ แลกข้าวหอมมะลิ 13 – 15 ตันต่อเที่ยว กับอาหารทะเล อาหารทะเลแปรรูปและการท่องเที่ยวของร้านสหกรณ์สตูล จำกัด รอบการหักบัญชี 1 เดือน

รอบที่ 4 วันที่ 11 – 14 พฤศจิกายน 2545 จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ กำแพงเพชรและ นครสวรรค์

จังหวัดนครราชสีมา สหกรณ์การเกษตรกันทรลักษณ์ จำกัด จังหวัดศรีสะเกษ แลกเปลี่ยนข้าวหอมมะลิ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ หอมแดง กระเทียม กับ ลูกสุกร อาหารสุกรและมันเส้น สะอาด ของสหกรณ์การเกษตรด่านขุนทด จำกัด จังหวัดนครราชสีมา รอบการหักบัญชี 1 เดือน

จังหวัดชัยภูมิ สหกรณ์การเกษตรกันทรลักษณ์ จำกัด จังหวัดศรีสะเกษ แลกเปลี่ยนข้าวหอมมะลิ กับข้าวสารหอมมะลิแดง เส้นไหมและพริกแห้งของสหกรณ์การเกษตรเมืองชัยภูมิ จำกัด และสหกรณ์การเกษตรจัตุรัส จำกัด จังหวัดชัยภูมิ รอบการหักบัญชี 1 เดือน

จังหวัดกำแพงเพชร สหกรณ์การเกษตรศรีกันทรารมย์ จำกัด จังหวัดศรีสะเกษ แลกเปลี่ยนข้าวหอมมะลิ กระเทียม หอมแดง กับมันเส้น ข้าวโพด ข้าวฟ่างแข็ง หินอ่อน ของชุมนุมสหกรณ์การเกษตรกำแพงเพชร จำกัด รอบการหักบัญชี 1 เดือน

จังหวัดนครสวรรค์ สหกรณ์การเกษตรเมืองศรีสะเกษ จำกัด และสหกรณ์การเกษตรศรีกันทรารมย์ จำกัด จังหวัดศรีสะเกษ แลกเปลี่ยนข้าวหอมมะลิ กระเทียม หอมแดง กับ ข้าวฟ่างเมือง มันเส้น ข้าวโพด ปลายข้าว ของสหกรณ์การเกษตรลาดยาว จำกัด รอบการหักบัญชี 1 เดือน

จากการเจรจาทั้ง 4 รอบ ได้เกิดคู่แลกเปลี่ยนสินค้าขึ้นและได้มีการลงนามข้อตกลงการแลกเปลี่ยนในวันที่ 8 พฤษภาคม 2545 ณ ศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ ทำพิธีลงนามในวันที่ 3 กันยายน 2545 ณ สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด วันที่ 25 พฤศจิกายน 2545 มีพิธีลงนามเพื่อการแลกเปลี่ยนสินค้าที่โรงแรมพรหมพิมาน อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ต่อหน้าผู้แทนจากส่วนราชการ

11 จังหวัด และในวันที่ 24 ธันวาคม 2545 ณ สหกรณ์การเกษตรกันทรลักษ์ จำกัด มีคู่ลงนามรวม 19 คู่ ดังนี้ (สัมภาษณ์,สหกรณ์จังหวัดศรีสะเกษ,2546)

1. สหกรณ์การเกษตรเมืองศรีสะเกษ จำกัด ลงนามข้อตกลงแลกเปลี่ยนสินค้ากับ สหกรณ์ ประมงนอกลำน่านำระนอง จำกัด โดยนำข้าวสารแลกกับอาหารทะเล

2. สหกรณ์การเกษตรเมืองศรีสะเกษ จำกัด ลงนามข้อตกลงแลกเปลี่ยนสินค้ากับชุมนุม สหกรณ์จังหวัดชุมพร จำกัด โดยนำข้าวสารแลกกับมะพร้าว

3. สหกรณ์การเกษตรกันทรลักษ์ จำกัด จังหวัดศรีสะเกษ ลงนามข้อตกลงแลกเปลี่ยนสินค้ากับ สหกรณ์การเกษตรเมืองตราด จำกัด โดยนำข้าวสารแลกกับอาหารทะเล สุก ร ผลไม้และอื่นๆ

4. สหกรณ์การเกษตรกันทรลักษ์ จำกัด จังหวัดศรีสะเกษ ลงนามข้อตกลงแลกเปลี่ยนสินค้ากับ ชุมชนสหกรณ์จังหวัดราชบุรี โดยนำข้าวสารแลกกับโอ่งมังกร

5. สหกรณ์การเกษตรศรีกันทรารมย์ จำกัด จังหวัดศรีสะเกษ ลงนามข้อตกลงแลกเปลี่ยนสินค้ากับชุมนุมสหกรณ์จังหวัดราชบุรี โดยนำข้าวสารแลกกับโอ่งมังกร

6. สหกรณ์การเกษตรศรีกันทรารมย์ จำกัด จังหวัดศรีสะเกษ ลงนามข้อตกลงแลกเปลี่ยนสินค้ากับ สหกรณ์โคมนหนองโพราชบุรี จำกัด โดยนำข้าวแลกกับนม (นมโรงเรียน)

7. สหกรณ์การเกษตรกันทรลักษ์ จำกัด จังหวัดศรีสะเกษ ลงนามข้อตกลงแลกเปลี่ยนสินค้ากับ สหกรณ์การเกษตรเสาไห้ จำกัด จังหวัดสระบุรี โดยนำข้าวสารหอมมะลิแลกกับข้าวสารเสาไห้

8. สหกรณ์การเกษตรเมืองศรีสะเกษ จำกัด ลงนามข้อตกลงแลกเปลี่ยนสินค้ากับสหกรณ์ การเกษตรเมืองสระบุรี จำกัด โดยนำข้าวสารหอมมะลิแลกกับข้าวสารเสาไห้

9. สหกรณ์การเกษตรศรีกันทรารมย์ จำกัด จังหวัดศรีสะเกษ ลงนามข้อตกลงแลกเปลี่ยนสินค้ากับร้านสหกรณ์ อสค. จำกัด จังหวัดสระบุรี โดยนำข้าวสารหอมมะลิแลกกับนม (นมโรงเรียน)

10. สหกรณ์การเกษตรศรีกันทรารมย์ จำกัด จังหวัดศรีสะเกษ ลงนามข้อตกลงแลกเปลี่ยน สินค้ากับชุมนุมสหกรณ์การเกษตรจังหวัดสระบุรี จำกัด โดยนำข้าวสารหอมมะลิแลกกับสุกรแม่พันธุ์, ข้าวสารตาแห้งและข้าวสารเสาไห้

11. สหกรณ์การเกษตรเมืองศรีสะเกษ จำกัด ลงนามข้อตกลงแลกเปลี่ยนสินค้ากับสหกรณ์ การเกษตรเพื่อตลาดถูกค้า ธ.ก.ส. จังหวัดพังงา จำกัด โดยนำข้าวสารหอมมะลิแลกกับพันธุ์ยาง RRIM 600 และอาหารทะเลแห้ง

12. สหกรณ์การเกษตรเมืองศรีสะเกษ จำกัด ลงนามข้อตกลงแลกเปลี่ยนสินค้ากับ ชุมชน สหกรณ์จังหวัดสงขลา จำกัด โดยนำข้าวสารหอมมะลิ, เส้นไหม, ข้าวแข็ง, ข้าวเสาไห้ แลกกับข้าวขาว ตาแห้ง, อาหารทะเลแห้งและพันธุ์ยาง RRIM 600

13. สหกรณ์การเกษตรกันทรลักษ์ จำกัด จังหวัดศรีสะเกษ ลงนามข้อตกลงแลกเปลี่ยนสินค้ากับ สหกรณ์การเกษตรด่านขุนทด จำกัด จังหวัดนครราชสีมา โดยนำข้าวสารหอมมะลิ, ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์, หอมแดง, สาโทภูปรี แลกกับ ลูกสุกร, อาหารสุกรและมันเส้นสะอาด

14. สหกรณ์การเกษตรกันทรลักษ์ จำกัด จังหวัดศรีสะเกษ ลงนามข้อตกลงแลกเปลี่ยนสินค้ากับ สหกรณ์การเกษตรเมืองชัยภูมิ จำกัด โดยนำข้าวสารหอมมะลิ, หอมแดง, อาหารทะเล, สาโทภูปรี, กระเทียม แลกกับ เส้นไหมและพริกแห้ง

15. สหกรณ์การเกษตรกันทรลักษ์ จำกัด จังหวัดศรีสะเกษ ลงนามข้อตกลงแลกเปลี่ยนสินค้ากับ สหกรณ์การเกษตรจักรีสจำกัด จังหวัดชัยภูมิ โดยนำข้าวสารหอมมะลิ, หอมแดง, มะพร้าว แลกกับ เส้นไหมและพริกแห้ง

16. สหกรณ์การเกษตรศรีกันทรารมย์ จำกัด จังหวัดศรีสะเกษ ลงนามข้อตกลงแลกเปลี่ยนสินค้ากับชุมนุมสหกรณ์การเกษตรกำแพงเพชร จำกัด โดยนำข้าวสารหอมมะลิ, หอมแดง, กระเทียมและบริการ แลกกับ มันเส้น, ข้าวโพด, ข้าวพื้นเมืองและหินอ่อน

17. สหกรณ์การเกษตรเมืองศรีสะเกษ จำกัด ลงนามข้อตกลงแลกเปลี่ยนสินค้ากับ สหกรณ์การเกษตรชุมแสง จำกัด จังหวัดนครสวรรค์ โดยนำข้าวสารหอมมะลิ, หอมแดง, กระเทียมและบริการ แลกกับ ข้าวพื้นแข็ง, มันเส้น, ข้าวโพด, ปลาข้าวและปลาสด

18. สหกรณ์การเกษตรศรีกันทรารมย์ จำกัด จังหวัดศรีสะเกษ ลงนามข้อตกลงแลกเปลี่ยนสินค้ากับ สหกรณ์การเกษตรลาดยาว จำกัด จังหวัดนครสวรรค์ โดยนำข้าวสารหอมมะลิ, หอมแดง, กระเทียมและบริการ แลกกับ ข้าวพื้นแข็ง, มันเส้นและข้าวโพด

19. สหกรณ์การเกษตรกันทรลักษ์ จำกัด จังหวัดศรีสะเกษ ลงนามข้อตกลงแลกเปลี่ยนสินค้ากับ สหกรณ์สุราษฎร์ธานี จำกัด โดยจะนำข้าวเหนียว, ไข่ไก่, ไข่แดง แลกกับ สาโทภูปรี

จากการดำเนินงานของจังหวัดศรีสะเกษตามโครงการการแลกเปลี่ยนสินค้าแบบหักบัญชี (Account Trade) มีการเจรจากับสหกรณ์และร้านค้าสหกรณ์รวม 23 แห่ง มีการลงนามในการแลกเปลี่ยนสินค้ากับสหกรณ์ในจังหวัดศรีสะเกษรวม 19 แห่งคิดเป็นร้อยละ 82.61 ของสหกรณ์และร้านค้าสหกรณ์ที่เจรจาด้วย ในจำนวนของสหกรณ์ที่ลงนามด้วยและได้ดำเนินการแลกเปลี่ยนแล้วมีจำนวน 18 แห่ง ยกเว้นจังหวัดระนอง คิดเป็นร้อยละ 94.74 ของจำนวนสหกรณ์และร้านค้าสหกรณ์ที่ลงนาม

ตารางที่ 1 รายรับ-รายจ่ายการดำเนินงานตามโครงการแลกเปลี่ยนสินค้า โดยระบบหักบัญชี

(Account Trade) สิ้นสุด ณ วันที่ 30 สิงหาคม 2546

ที่	ชื่อสหกรณ์	รายรับ	รายจ่าย	ส่วนเหลือ
1.	สหกรณ์การเกษตรเมืองศรีสะเกษ จำกัด	14,414,925.90	13,963,306.06	451,619.84
2.	สหกรณ์การเกษตรศรีรัตนารามย์ จำกัด	2,411,605.00	2,274,832.00	136,773.00
3.	สหกรณ์การเกษตรกันทรลักษณ์ จำกัด	11,694,199.55	11,127,021.53	567,178.02
	รวม	28,520,730.45	27,365,159.59	1,155,570.86

ที่มา : สหกรณ์จังหวัดศรีสะเกษ, 2546

จากตารางที่ 1 เมื่อพิจารณาผลการแลกเปลี่ยนของโครงการ โดยดูจากรายรับ-รายจ่ายและส่วนเหลือของสหกรณ์ที่เป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนในเครือข่ายจังหวัดศรีสะเกษ จะพบว่า ณ วันที่ 30 สิงหาคม 2546 มีการแลกเปลี่ยนเป็นมูลค่าถึง 27 – 28 ล้านบาท

2.5 ปัจจัยสนับสนุนในการดำเนินโครงการแลกเปลี่ยนสินค้าโดยระบบหักบัญชี

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโครงการการแลกเปลี่ยนสินค้ามีดังนี้

2.5.1 โครงการนี้เป็นนโยบายที่รัฐบาลให้การสนับสนุนและให้ความสำคัญในฐานะเป็นผลงานที่เกิดจากนโยบายรัฐบาลคือการจัดระบบบริหารราชการจังหวัดแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนา (ผู้ว่า CEO) ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษนำผลงานนี้เสนอเป็นผลงานเด่นต่อนายกรัฐมนตรีทำให้การดำเนินโครงการต่างๆต้องมีการดำเนินการอย่างเข้มข้นโดยผู้บริหารระดับสูงที่รับผิดชอบให้มีผลการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมเกิดขึ้นจริงเพื่อรองรับโครงการที่จะต้องถูกประเมินโดยรัฐบาล

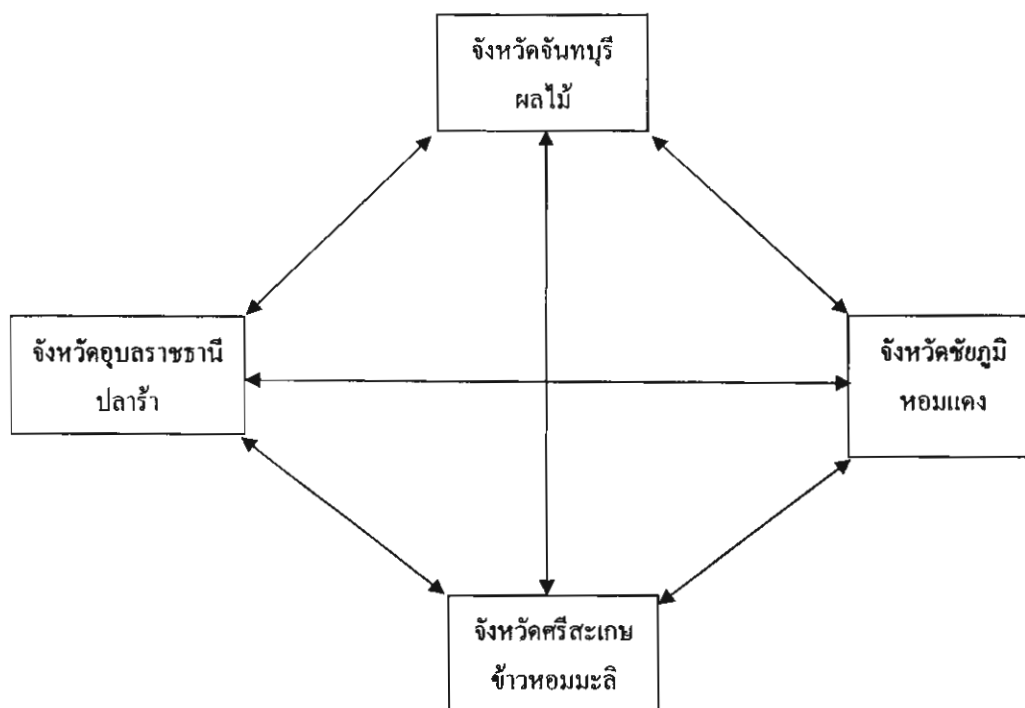
2.5.2 ภาวะผู้นำ ผู้ริเริ่มโครงการเป็นผู้บริหารระดับสูงทำให้ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่อยู่ในบังคับบัญชาตามระบบราชการไทย เมื่อผู้นำได้ใช้อำนาจที่มีอยู่และเป็นผู้ดำเนินการดำเนินโครงการจึงทำให้โครงการดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว

2.5.3 เป็นโครงการที่ประชาชนและหน่วยงานต่างๆได้รับประโยชน์จากการดำเนินโครงการ ทำให้ได้รับการยอมรับจากประชาชนและหน่วยงานทั่วไปทำให้ไม่มีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานมากเกินไปจนต้องล้มเลิกโครงการ

2.5.4 การขยายการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในรูปของเครือข่ายหรือคู่ค้าอื่นๆ ที่เกิดขึ้นเป็นการตอบสนองนโยบายทางการเมืองเพื่อลดความกดดันทางการเมืองที่มีต่อการสถานะทางการเมือง โดยมาดำเนินนโยบายหรือโครงการอันเป็นที่นิยมชมชอบของผู้นำทางการเมืองของประเทศหรือรัฐบาล

3. สรุปและเสนอแนะ

3.1 สรุปผลการศึกษา

ภาพที่ 1 เครือข่ายการแลกเปลี่ยนสินค้าระดับจังหวัด

จากการศึกษาโครงการแลกเปลี่ยนสินค้าโดยระบบหักบัญชีของจังหวัดศรีสะเกษและเครือข่าย พบว่าการดำเนินงานมีรูปแบบตามภาพที่ 1

อย่างไรก็ดี การดำเนินโครงการการแลกเปลี่ยนสินค้าในระดับจังหวัดเป็นโครงการที่เกิดขึ้นจากนโยบายทางการเมืองที่ผู้บริหารประเทศต้องการให้มีขึ้น ในขณะที่ผู้รับนโยบายไปปฏิบัติจำเป็นต้องแสดง ผลงานให้ประจักษ์เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริหารระดับสูง เพื่อการอยู่รอดในสถานะเดิม โครงการการแลกเปลี่ยนสินค้าในระดับจังหวัดถูกกำหนดขึ้นโดยผู้บริหารระดับสูงในจังหวัดเพื่อให้การดำเนินโครงการมีความก้าวหน้าและสัมฤทธิ์ผลอย่างรวดเร็ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการสร้างกระแสให้เป็นที่ยอมรับในกลุ่มผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องว่าเป็นโครงการที่ดำเนินงานไปแล้วผู้ที่ความร่วมมือย่อมจะได้รับผลตอบแทนกลับมาในทางที่ดี จนในที่สุดโครงการนี้ได้รับความร่วมมืออย่างดีจากหลายหน่วยงาน ทำให้โครงการก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วตามความต้องการของผู้บริหารระดับสูงของจังหวัดในขณะนั้น แต่ก็พบว่าโครงการนี้มีจุดอ่อนที่มีความสำคัญมากต่อความ

ยั่งยืนของโครงการคือ การขาดความร่วมมือจากประชาชนซึ่งเป็นกลุ่มพลังในระดับรากหญ้าและความไม่ต่อเนื่องในการดำเนินโครงการจากการปรับเปลี่ยนผู้รับผิดชอบใหม่ ซึ่งเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่พบได้มากมายในระบบราชการไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

3.2 ปัญหาและแนวทางแก้ไข

จากการศึกษาพบว่าโครงการยังต้องประสบกับปัญหาอุปสรรคในการแลกเปลี่ยนในระดับจังหวัด ดังนี้

1. การริเริ่มและการผลักดันโครงการเป็นผลมาจากกระบวนการบนลงล่าง ได้แก่ นายกรัฐมนตรี และผู้ว่าราชการจังหวัด ภายใต้การบริหารราชการแบบบูรณาการ (CEO) ดังนั้นในด้านบวกทำให้โครงการแลกเปลี่ยนในระดับจังหวัดได้รับการตอบสนองจากผู้มีอำนาจทางการ แต่ในทางตรงกันข้ามเนื่องจากการเป็นงานตามนโยบายจึงอาจทำให้โครงการมีสถานะแบบไฟไหม้ฟาง

2. กลไกหลักเป็นระบบราชการโดยใช้สหกรณ์การเกษตรเป็นผู้ดำเนินการ แต่ตัวสหกรณ์เองก็เป็นองค์กรที่ยังอยู่ภายใต้การควบคุมของราชการ ทำให้การดำเนินงานไม่สามารถหยั่งรากลึกไปในพื้นที่ชุมชน ทำให้การดำเนินการแลกเปลี่ยนระหว่างจังหวัดในอนาคตอาจไม่มีความต่อเนื่องและมั่นคง

3. การดำเนินโครงการแลกเปลี่ยนโดยระบบหักบัญชีระหว่างจังหวัดอาจเกิดความขัดแย้งทางด้านผลประโยชน์กับภาคธุรกิจเอกชน

4. ปัญหาอุปสรรคในเชิงเทคนิคการดำเนินงาน เช่น การขนส่งสินค้า การบรรจุหีบห่อ การตลาด และความสมบูรณ์ของข้อมูล

ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าควรมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาลักษณะที่เกิดขึ้นดังนี้

1. ในทางเทคนิคการขนส่งสินค้าสินค้าที่ต้องใช้ภาชนะพิเศษเก็บกักให้ชะลอการแลกเปลี่ยนเพื่อรองปริมาณในการจัดซื้อจัดหาอุปกรณ์

2. การขนส่งใช้ระบบ 2 ทาง คือ ขนของไปส่งกลับมาพร้อมกับของที่รับมาในปริมาณขนาดบรรทุกเท่าเทียมกัน เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย

3. การควบคุมคุณภาพสินค้าทางจังหวัดศรีสะเกษจะออกเครื่องหมายรับรองคุณภาพสินค้าให้แก่ สหกรณ์หลักในพื้นที่ซึ่งนำไปเป็นหลักประกันให้แก่คู่แลกเปลี่ยนมีความมั่นใจในคุณภาพสินค้าที่ถูกกำกับและตรวจรับรองจากหน่วยงานที่รับผิดชอบของจังหวัด เป็นการสร้างจิตวิทยาทางการค้าเพื่อเป็นช่องทางในการขยายตลาดต่อไป

4. ขยายผลการดำเนินงานออกไปหลายรูปแบบและลงสู่ระดับรากหญ้าหรือชุมชน

1. นำรูปแบบ วิธีการ การแลกเปลี่ยนสินค้าแบบหักบัญชีที่ดำเนินงานระหว่างจังหวัดอยู่แล้ว ลงสู่พื้นที่ในระดับอำเภอ ตำบลและหมู่บ้านโดยนำไปรวมกับการดำเนินวิถีชีวิตชุมชนที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ หรือปรับปรุงให้วิถีชีวิตเดิมของชุมชนหันกลับมาใช้รูปแบบของการแลกเปลี่ยนในชุมชน
2. นำองค์กรหลักในภาคเอกชนมาร่วมในโครงการเพื่อความยั่งยืนของโครงการเมื่อภาครัฐได้ถอนตัวออกไป เช่น หอการค้าจังหวัด บริษัทและห้างร้านต่างๆ
3. นำโครงการแลกเปลี่ยนสินค้าโดยระบบหักบัญชีเข้าสู่งานหลักของจังหวัดทุกจังหวัด ไม่ใช่เป็นโครงการพิเศษของเฉพาะจังหวัดเพื่อความต่อเนื่องของโครงการ

3.3 การพัฒนารูปแบบในการแลกเปลี่ยน

การดำเนินการของรูปแบบการแลกเปลี่ยนได้ถูกพัฒนาจากเดิมแบบการแลกเปลี่ยนระหว่างสินค้ากับสินค้าขยายเข้าสู่การแลกเปลี่ยนระหว่างสินค้ากับการบริการต่างๆ เช่น ข้าวสารหอมมะลิกับเห็ดเกอการทองเหี่ยวระหว่างจังหวัดศรีสะเกษกับจังหวัดสตูล

จากการแลกเปลี่ยนระหว่างจังหวัดยังไม่สามารถตอบสนองในความต้องการสิ่งของที่เป็นเครื่องอุปโภคและบริโภคของประชาชนในจังหวัดได้จึงมีการขยายการแลกเปลี่ยนเป็นแบบลูกโซ่หรือแบบเครือข่ายเพื่อให้จังหวัดทุกจังหวัดสามารถแลกเปลี่ยนสินค้าได้หลากหลายขึ้น เช่น ศรีสะเกษต้องการ ผลไม้จากจันทบุรี ในขณะที่อุบลราชธานีต้องการข้าวจากศรีสะเกษ ในเวลาเดียวกันชัยภูมิต้องการปลาร้าจากอุบลราชธานี และจังหวัดจันทบุรีต้องการหอมแดงจากจังหวัดชัยภูมิ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนที่เรียกว่า การแลกเปลี่ยนแบบเครือข่ายเกิดขึ้น

อย่างไรก็ดี โครงการแลกเปลี่ยนอาจไม่สามารถดำเนินการได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากเป็นโครงการที่ถูกกำหนดมาโดยเบื้องบนตามระบบราชการ (Top-Down) และใช้กลไกของราชการเป็นตัวผลักดันภายใต้ชื่อของสหกรณ์ ดังนั้นโครงการจึงไม่มีฐานอยู่ที่ชุมชน ซึ่งเป็นหน่วยที่สำคัญที่สุดในการแลกเปลี่ยนที่ยั่งยืน

ในการพัฒนารูปแบบระบบการแลกเปลี่ยนระดับจังหวัดในอนาคตควรสนับสนุนให้มีการใช้รูปแบบโครงการกองทุนเพื่อน-เลี้ยว-เกลอ เป็นจุดเริ่มต้นในการวิจัยและพัฒนา ซึ่งโครงการกองทุนเพื่อน-เลี้ยว-เกลอ มีหลักการที่น่าสนใจดังนี้ (สัมภาษณ์, วรริตน์ ตรีโชติ, 7 กันยายน 2546)

1. รูปแบบการแลกเปลี่ยนสินค้าตามธรรมชาติของชุมชน เช่น แรงงานแลกแรงงาน แรงงานแลกหมอลำ

2. ใช้แนวคิดหุ้นส่วนชีวิตภายในชุมชน ตั้งแต่การผลิตร่วมกันและการแปรรูปร่วมกัน การบริหารงานร่วมกัน และการได้รับสวัสดิการร่วมกัน สิ่งที่สำคัญในระดับชุมชนคือ การแลกเปลี่ยนความรู้และเทคโนโลยี

3. อาจใช้กลไกสหกรณ์เป็นตัวหลักในการดำเนินงาน

4. ค่านิยมบนพื้นฐานกองทุนเพื่อน-เลี้ยว-เกลอ คือความไว้นื้อเชื่อใจระหว่างชุมชน สิ่งนี้จะเกิดขึ้นได้ต้องมีการพบปะ ไปมาหาสู่ และรู้จักกันเป็นเวลาพอสมควร

5. กองทุนเพื่อน-เลี้ยว-เกลอมีฐานะเป็นกลไกกลางระหว่างชุมชนเพื่อเป็นหลักประกันสำหรับผู้ซื้อผู้ขายสินค้า รวมถึงเป็นฐานข้อมูลในการดำเนินงาน

6. การคิดมูลค่าของสินค้าเป็นตัวแทนจะต้องอาศัยข้อมูลที่เป็นจริงระหว่างชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการลงทุน การบริหารและการขนส่ง ซึ่งราคาสินค้าจะต้องไม่สูงกว่าราคาในท้องตลาด เนื่องจากการดำเนินโครงการกองทุนเพื่อน-เลี้ยว-เกลอได้ลดขั้นตอนในการดำเนินงาน ทำให้ค่าเสียหายน้อยกว่าที่ดำเนินการกันอยู่ในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- จิรสุดา งามเจือ . (2546 , 30 สิงหาคม) . เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์การเรียนรู้เครือข่ายกลุ่มสัจจะ
วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด . สัมภาษณ์ .
- ชนิชา ชัยพฤกษ์ . (2546) การค้าต่างประเทศ : ทางเลือกหนึ่งเพื่อส่งเสริมการส่งออกของสินค้าไทย.
ฝ่ายวิจัย ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน).
- ชวลิต หนูแก้ว . (2546 , 30 สิงหาคม) . ผู้จัดการสหกรณ์การเกษตรเมืองตราด . สัมภาษณ์ .
- เดชา เกษมวนานิมิตร . (2546 , 3 กันยายน) . สหกรณ์จังหวัดศรีสะเกษ . สัมภาษณ์ .
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์และคณะ . (2546) . ระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่นและเงินตราชุมชน :
แนวคิดและประสบการณ์ . กรุงเทพฯ .
- ปรีศนา สกุลสันติพร . (2546 , 30 สิงหาคม) . หัวหน้าฝ่ายการเงินสหกรณ์การเกษตรเมืองตราด .
สัมภาษณ์ .
- พูนศรี พลายงาม . (2546 , 30 สิงหาคม) . สหกรณ์จังหวัดตราด . สัมภาษณ์ .
- วิทยา วิรัตน์ . (2546 , 3 กันยายน) . ประธานหอการค้าจังหวัดศรีสะเกษ . สัมภาษณ์ .
- สุนทร บุญมานพ . (2546 , 3 กันยายน) . ประธานสหกรณ์กัณฑ์จังหวัดศรีสะเกษ .
สัมภาษณ์
- สมบูรณ์ งามลักษณ์ . (2546 , 28 กรกฎาคม) . ผู้ว่าราชการจังหวัดตราด . สัมภาษณ์ .
- สำนักงานสหกรณ์จังหวัดตราด . (2546) . โครงการแลกเปลี่ยนสินค้าโดยระบบหักบัญชี
(Account Trade) . ตราด
- สำนักงานสหกรณ์จังหวัดศรีสะเกษ . (2546) . โครงการแลกเปลี่ยนสินค้าโดยระบบหักบัญชี
(Account Trade) . ศรีสะเกษ : ศูนย์ประสานงานสหกรณ์เพื่อการแลกเปลี่ยนสินค้าโดย
ระบบหักบัญชี
- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย . (2545) การค้าแบบหักบัญชี. กระแสทรรศน์ (ปีที่ 8 ฉบับที่ 1257).
www.mfa.go.th. การค้าแบบหักบัญชี (Account Trade) / ข้าราชการแบบทวิภาคี (Bilateral Payments
Arrangement : BPA). (2546)
- <http://laic.dpu.ac.th/economic/trade1.html> ศูนย์วิจัยไทยพาณิชย์. (มปป.) การค้าระบบหักบัญชีมีดี
อะไร.
- <http://members.tripod.com> เครื่องมือการทางการเงินและสถาบันการเงินที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่าง
ประเทศ,

เอกสารแนบ

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์แบบเจาะลึกและสนทนากลุ่ม

จังหวัดศรีสะเกษ

นายเดชา เกษมวนานมิตร	สหกรณ์จังหวัดศรีสะเกษ
นายวิทยา วิจารณ์	ประธานหอการค้าจังหวัดศรีสะเกษ
นายสุนทร บุญมานพ	ประธานสหกรณ์ก้นทรงลักษณ์ จังหวัดศรีสะเกษ

จังหวัดตราด

นายสมบูรณ์ งามลักษณ์	ผู้ว่าราชการจังหวัดตราด
นางพูนศรี พลายงาม	สหกรณ์จังหวัดตราด
นายชวลิต หนูแก้ว	ผู้จัดการสหกรณ์การเกษตรเมืองตราด
นางสาวจิรสุดา งามเจือ	เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์การเรียนรู้เครือข่ายกลุ่มสังกะ วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด

จังหวัดชุมพร

นายสมุทร เข้มแสง	ประธานชุมนุมสหกรณ์จังหวัดชุมพร
นายรัช นูรินทรวัฒนา	ประธานหอการค้าจังหวัด
นายปณิธาน ขจรบุตร	นักการเมืองท้องถิ่น
นายแผ่เกียรติ เทพหัสดิน ณ อยุธยา	สหกรณ์จังหวัดชุมพร
นายชัชวาลย์ เอกวัฒน์นะ	เจ้าหน้าที่สหกรณ์จังหวัดชุมพร

จังหวัดระนอง

คุณพจน์ พรหมขุนทด	กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจสหกรณ์การเกษตร
-------------------	---

จังหวัดระนอง

คุณเจริญ จารุกมลกุล	รองประธานสหกรณ์ประมงนอกน่านน้ำจังหวัดระนอง
---------------------	--

จังหวัดราชบุรี

นายพยุศักดิ์ สายวงศ์	หัวหน้ากลุ่มส่งเสริมสหกรณ์จังหวัดราชบุรี
----------------------	--

จังหวัดชลบุรี

คุณสุวิทย์ โพธิ์คำ

นักวิชาการสหกรณ์จังหวัดชลบุรี

การสนทนากลุ่มครั้งที่ 1

พาณิชย์จังหวัดตราด

พัฒนาการจังหวัดตราด

สหกรณ์จังหวัดตราด

เจ้าหน้าที่สหกรณ์การเกษตรเมืองตราด

การสนทนากลุ่มครั้งที่ 2

ประธานสหกรณ์การเกษตรเมืองตราด

ผู้จัดการสหกรณ์การเกษตรเมืองตราด

หัวหน้าฝ่ายการเงินสหกรณ์การเกษตรเมืองตราด

เจ้าหน้าที่สหกรณ์การเกษตรเมืองตราด

สมาชิกสหกรณ์การเกษตรเมืองตราด

คณะวิจัย

ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน

ดร.ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์

ผศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชูกิ

รศ.ดร.จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ

ดร.ทิพวัลย์ สีจันทร์

คุณจักรชัย โฉมทองดี

คุณกณุตสัน สุภวัตรวรคุณ

คุณพรพิตรรา กลังภูเขียว

คุณอรสา สุนันท์

คุณมังกร ชัยชนะคารา

ผู้จัดการโครงการ

คุณชลจิตต์ ยุกตะนันท์